

AVAR ANTON

A magyar királyi címereslevelek fogalmazványai és a kancelláriai formulariumok a 16–17. században¹

Drafts of royal Hungarian patents of arms and the formularies of the Chancellery in the 16th-17th centuries

The patents of arms were issued for approved petitions, with drafts made sometimes during the process. As in the mediaeval period, formularies were also used in the modern period to draft the texts. Research has linked seven of them to the Hungarian Chancellery so far, but now an eighth has been found, the Formulary of Radvány. Based on the texts of the patents of arms found in them, it seems that the formularies were not decisive for the typical Hungarian patents of arms of the late 16th and 17th centuries, although the typical text type can also be found in them sometimes. The text of the petitions was also used during the writing of the charters, especially the names of the grantees and their relatives. Only a handful of drafts of patents of arms have survived, so it is unlikely that they were produced regularly.

Folyóiratunk 2021. és 2022. évfolyamaiban jelentek meg tanulmányaim a magyarországi címerkérő folyamodványokról² illetve jóváhagyásuk körülményeiről,³ amelyeknek a jelen tanulmány szerves folytatását képezi.

A címerkérő folyamodvány jóváhagyását követően a következő lépés az oklevél elkészítése, először is a megszövegezése volt. A Magyar Kancellária 1690 előtti belső ügykezeléséről, iratkezeléséről nagyon töredékesek az adataink, mivel a nagyszámú, szanaszét fennmaradt expedált iraton kívül magának a hivatalnak a 16–17. századi iratanyagából igen kevés maradt az utókorra. A 16. század közepéig a Mohács után újjászervezett kancellárián még a Jagelló-kori minták szerint folyt tovább az ügyek intézése, ami leginkább a kiadott okleveleken 1535-ig megfigyelhető relatiós és 1562-ig látható commissiók jegyzetek alapján állapítható meg.⁴

A különböző jóváhagyott ügyekben expediálandó kiadmányok megfogalmazásához általában fogalmazványt (*minuta*) készítettek. A vizsgált korszakban ilyenek elsősorban a Magyar kancelláriai levéltár két törzsegyiségében, a *Conceptus*

*expeditionum*ban (A 35) és a Tiburtius Himmelreich titkár⁵ prágai működéséből megmaradt *Minutae Pragenses*ben (A 129) maradtak fenn, bár szórványosan máshol is akad, amint azt látni fogjuk. A fogalmazvány elkészítéséről alapvetően a titkárnak kellett gondoskodnia (bár egyes ügyekben maga a kancellár is megírhatta azt), de egyszerűbb ügyekben ezt a feladatot delegálhatta a regisztrátorra vagy egy-egy tapasztaltabb jegyzőre. Az elkészült fogalmazványt azután elvben a kancellár ellenőrizte az expedítorra szóló utasítás kiadása előtt, de kétségtelenül nem olvashatott át személyesen minden egyes kiadandó iratot, így ezt sokszor a titkár végezte. Olyan esetről is tudni lehet (persze befolyásosabb személyek esetében, és akkor is csak elvétve előforduló kivételtől lehet szó), hogy az ügyet intéző kancelláriai alkalmazott kiküldte a fogalmazványt a kérelmezőnek átnézésre és tetszése szerinti javításra. Így történt például Ostrosith István adománylevele esetében, melynek fogalmazványát Szikszay Mihály kancelláriai regisztrátor (aki a korszakban sok fogalmazványt maga készített) 1622. május 24-én elküldte neki azzal, hogy ha visszaküldi, akkor elkészítteti az oklevelet és aláírta a királlyal: *az nagyságod donatiójára való minutát, pro revisione, in praesentibus küldöm által nagyságodnak, ahol tetszik, meliorálja és corrigálja nagyságod.*⁶ Sajnos a fennmaradt 1690 előtti fogalmazványok sem aláírva nincsenek, sem expedíciós – a kiadási engedélyt ill. utasítást tartalmazó – jegyzet nincs rajtuk,

1 A tanulmány a szerző 2023 júniusában az ELTE Bölcsészettudományi Kar Történelemtudományi Doktori Iskolájában megvédett doktori disszertációjának (Címereslevél-adományozás a kora újkori Magyarországon [1527–1690]. 2022) egy alfejezete.

2 *Avar Anton*: A címerkérő folyamodványok a 16–17. században. Turul 94. (2021) 60–84.

3 *Avar Anton*: A címerkérő folyamodványok jóváhagyása a 16–17. században. Turul 95. (2022) 1–15.

4 *Fazekas István*: A Magyar Udvari Kancellária és hivatalnokai 1527–1690 között. (Magyar történelmi emlékek – Értekezések) Bp. 2021. 62–63. Erről a címereslevelek viszonylatában részletesebben lásd a szerző említett doktori disszertációjának „A kancelláriai jegyzetek” c. alfejezetében.

5 Róla: *Fazekas I.*: A Magyar Udvari Kancellária i. m. 357–359. és (bővebben, de inkább a nyomdászati tevékenységére helyezett hangsúllyal) *Holl Béla*: Ferenczffy Lőrinc. Egy magyar könyvkiadó a XVII. században. Budapest, 1980.

6 HU-MNL-OL-P 507-1.-A-20.-6. (a levéltári jelzetek feloldása kivételesen a tanulmány végén található).

mert ezek csak a reform után jelentek meg a kancelláriai iratkezelési gyakorlatban. Mivel viszonylag sok – és az idő előrehaladtával egyre több – iratot kellett kibocsátania a kancelláriának, idővel rákényszerültek, hogy valahogy gyorsítsák a folyamatot. Azon kívül, hogy a fogalmazványok egy részét nem maga a titkár készítette el, hanem ezt rábízta kollégáira, ennek már a középkor óta bevett módja a formulariumok, szövegmintakönyvek használata volt.⁷

A formulariumok, formuláskönyvek – vagy korabeli szóhasználatul stylusok, stylionariumok – az adott hivatal által általában kibocsátott iratokra tartalmaztak részleges vagy teljes szövegű példákat, részben konkrét, neveket-dátumokat tartalmazó szövegekkel, sokszor azonban a személy- és helyneveket kihagyva, gyakran egy „t” betűvel helyettesítve, mintegy „kiikszelve” őket, így főként csak az oklevél formuláris, nem egyedi részét megtartva. Ennek az volt a célja, hogy az egyes okleveleket ne kelljen minden esetben újból megfogalmazni, hanem legalább az ismétlődő, szükséges, de nem egyedi szövegszakaszokat át lehessen másolni.

A formulariumok rendszeres használata az akár évszázados különbséggel keletkezett oklevélszövegek formuláris részeit gyakran szó szerinti azonosságán kívül olykor a fogalmazók vélhető figyelmetlensége révén ejtett hibáiban,⁸ következetlenségeiben is tetten érhető. Olyan esetekben például, amikor az oklevél tegezőleg indul, majd a közepén átvált harmadik személyű megfogalmazásba. Ilyen a később a zichi és vásonkeői előnevet viselő Zichy család egyik tagja, Zichy Bernát királyi allovászmester 1550. február 1-én kelt, kiemelkedő művészi igénnyel elkészített címereslevele, melynek első, szemrevaló kalligráfiajű sora minden bizonnyal Bocskay György keze nyomát viseli,⁹ de a család későbbi, közismert, agancsos-keresztes címerétől gyökeresen eltérő rózsabimbós-koronás kígyós címert tartalmazó miniatúra is rendkívül magas minőségű alkotás. Ezúttal azonban szövege miatt említtem, amelyben Ferdinánd király nyolc alkalommal szól egyes szám második személyben Zichyhez (*tibi fideli nostro...*), de ezt követően ott, ahol az adományozó egy közbeszúrt

mellékmondatban abbéli akaratát nyilvánítja ki, hogy az adományos friss jogait minden rendű és rangú ember elismerje, mégis a megszokott módon, harmadik személyben szerepel a névmás: *quo eum ab omnibus et singulis [...] homines [...] dici, nominari, haberi et reputari volumus*. Ez pedig, úgy tűnik, végleg félrevitte a szövegezést, mert a corroboratióban is megmaradt ez a forma: *litteras nostras [...] dicto Bernardo de Zych [...] duximus dandas et concedendas*.¹⁰

A Mohács előtt különböző helyeken alkalmazott formuláskönyveknek megvan a maguk szakirodalma,¹¹ de a Mohács utáni Magyar Kancellárián használtak teljeskörű összegyűjtése még várat magára. A témával kimerítően foglalkozó Fazekas István eddigi kutatásai során összesen hét, a Magyar Kancellárián a 16–17. század során hosszabb-rövidebb ideig használt formulariumot azonosított.¹² Négyükről megállapítható, hogy eleve a Mohács utáni Magyar Kancellárián, annak céljaira állították őket össze a hivatal alkalmazottai. A legkorábbi a Liszthy Sebestyén kancelláriai jegyző¹³ (Liszthy János fivére) által összeállított formularium,¹⁴ amelyet 1553-ban kezdett el, és a legkésőbbi irat 1561-es benne. Az Oláh Miklós személyéhez kötött, Esztergomban őrzött *Formularius libert* 1554–1566 között állították össze többben, köztük Zercsheky Benedek kancelláriai jegyző,¹⁵ és a belekerült iratok dátumai alapján még a 17. század elején is használták.¹⁶ Az ún. Illésházy-formularium az 1570–1580-as években keletkezett, főleg Miksa korabeli okleveleket tartalmaz, de még a 17. század első harmadában is használatban volt a kancellárián.¹⁷ Az egy időben Szecsődy Gergely kancelláriai jegyző¹⁸ birtokában volt formulariumot 1590–1596 között állították össze, ennél fogva főleg Rudolf-kori iratokat tartalmaz.¹⁹ A fennmaradó három formularium nem I. Ferdinánd Magyar Kancelláriáján keletkezett, hanem máshonnan került valamely kancelláriai alkalmazott birtokába. Ilyen az egykor a jászói konvent könyvtárában őrzött Oláh-formularium, amelyben elsősorban Mohács előtti oklevelek vannak, s csak egyetlen szöveg Ferdinánd

7 Fazekas I.: A Magyar Udvari Kancellária i. m. 67.

8 Hibázni kétségtelenül emberi dolog, és az elkészítendő kancelláriai kiadományok számának növekedésével a hibázás esélye is nőtt. A figyelmes szem felfedezhet olykor ilyen apróságokat a címereslevelekben, mint pl. azt, hogy Bocskay György titkár hibát ejtett Oláh Miklós 1558. április 17-i bárói diplomájában, amelynek általa írt páratlan kalligráfiajű intituatiójában tévedésből kétszer szerepel Felső- és Alsó-Lausitz, először Szilézia helyett (HU-MNL-OL-P 108-2et3.-K-163.). Pesthy Gergely armálisában (1569. május 14., HU-MNL-BAZML-XV.79.-1.) az írnok eltévesztette, majd javította a pecsét megnevezésének ragozását (először *secreto sigillo nostro*-t írt a *munimine*-vel egyeztetendő *secreti sigilli nostri* helyett, majd javította). Alsó-lindvai Bánffy Kristóf 1622. június 22-án kelt grófi diplomájában az intituatióban van tévesztés, amennyiben hiányzik belőle Csehország (HU-MNL-OL-P 108-48.-B-41.). Kollát Gáspár 1630. május 13-án keltezett armálisában a datatióban nem szerepel a keltezés helye, Pozsony (HU-MNL-CSML-KL-XV.14.b.-10.), sőt, Zabary Péter 1638. december 7-i armálisában a datatióban csak a nap és a hónap szerepel, az év nem; az csak az *anni regni*-ből származható ki (HU-MNL-VEML-XII.1.c.-39.). Könyv alakú armálisoknál külön nehézséget okozott, hogy meg kellett tervezni, hogy melyik oldalra pontosan mely szövegszakasz fog kerülni, hogy a különálló, egymásba helyezett pergamenívek összefűzését követően a megfelelő sorrendbe kerüljenek az oldalak. Ez egyáltalán nem sikerült Dévay Pál altábornagy 1800. január 5-i bárói diplomájában, amelynek helyes olvasási sorrendje pag. 1–9., 12–13., 10–11., 14–22. (HU-MNL-OL-R 64-1.-804.-a).

9 Gulyás Borbála: Bocskay György kalligráfus művészete. Bp. 2020. 165.

10 HU-MNL-SML-XV.22.-1.-1.

11 Erről lásd Szovák Kornél: Formuláskönyvek a középkori Magyarországon. In: Formularium Ecclesiae Strigoniensis. Ed. Petrus Erdő – Cornelius Szovák – Petrus Tusor. (Collectanea studiorum et textuum I/4.) Bp. 2018. LV–LXXVII.; Mikó Gábor: Oláh Miklós formuláskönyve. Bevezető tanulmány egy készülő kiadáshoz. Történelmi Szemle 61. (2019) 617–621.

12 A formulariumok magyar kancelláriai használatáról ill. az említett hét formulariumról bővebben: Fazekas István: Egy 16. század közepi kancelláriai formulariumos könyv tanulságai. In: Universitas – Historia. Tanulmányok a 70 éves Szögi László tiszteletére. Szerk. Draskóczy István – Varga Júlia – Zsidi Vilmos. Bp. 2018. 551–566., ill. kissé rövidítve: Fazekas I.: A Magyar Udvari Kancellária i. m. 75–87.

13 Róla: Fazekas I.: A Magyar Udvari Kancellária i. m. 409.

14 AT-ÖNB-HAN-Cod. 8471. Másolata az Országos Levéltárban, az eredeti kézirat folioszámainak jelölésével: HU-MNL-OL-I 7-38. Tartalomjegyzékét közli: Kovachich, Martinus Georgius: Formulae solennes styli in cancellaria, curiaque regum, foris minoribus, ac locis credibilibus, authenticisque regni Hungariae. Pesthini 1799. XXXIX–LVIII.

15 Róla: Fazekas I.: A Magyar Udvari Kancellária i. m. 500–501.

16 HU-EFSZK – Batthyány-gyűjtemény - Cat.V.Tit.II.a. Erről a formuláskönyvről részletesen: Fazekas I.: Egy 16. század közepi i. m. 551–566. Tartalomjegyzékét közli: Kovachich, M. G.: Formulae solennes i. m. LVIII–LXXXV.

17 HU-OSZKK - Fol. lat. 2238.

18 Róla: Fazekas I.: A Magyar Udvari Kancellária i. m. 465.

19 HU-OSZKK - Fol. lat. 3701.

idejéből, 1544-ből.²⁰ Feltételeztem, bár nem bizonyított tulajdonosáról kapta nevét az Istvánffy-stylionarium, amely tulajdonképpen eredetileg I. János király titkára, Bácsi Ferenc formulárja volt.²¹ Összeállítójának személye, illetve tisztége magyarázza, hogy ebben egy sor eredetileg I. János király által kiadott címereslevél részleges vagy teljes szövege található meg, amelyeket Zercheky Benedek később átmásolt a *Formularius liberbe* is.²² A hétből az utolsó pedig a Kralovicz-formularium, amely nem a kancellárián keletkezett, csak egy időben Kralovicz György kancelláriai jegyző tulajdonában volt.²³

A fenti hét formuláskönyvön kívül egy szerencsés véletlen folytán a kezembe került egy jóformán ismeretlen nyolcadik is, amelyre emiatt részletesebben is kitérek. A kötet a Radvánszky család radványi levéltárában található,²⁴ és noha báró Radvánszky Béla már bő egy évszázada tervbe vette a kiadását,²⁵ ez azóta sem történt meg.²⁶ A diszkrét egészbor kötésű kötet két részből áll össze, amelyeket minden bizonnyal jóval keletkezésük után kötöttek egybe. Az első rész (pag. 1–127.) egységes kétféjű sasos vízzel ellátott papírra íródott, három különböző kézzel. Tartalmilag egy címtárral kezdődik (pag. 1–12.), XIII. Gergely pápától kezdve a bíborosokon és a fontosabb külföldi uralkodókon át a Magyar Királyság egyházi és világi méltóságaiig mindenkinek a megfelelő, teljes címzése fel van benne sorolva, ami kétségtelenül a Magyar Kancellária által bonyolított uralkodói levelezésben volt használatos. A második, sokkal kifinomultabb, precízebb kézírású címtár (pag. 13–35.) elején szerepel Miksa király teljes intitultiója (*plenus titulus*) és adattárszerűen a Magyar Királyság – ideértve Erdélyt, Horvátországot és Dalmáciát – összes országa, vármegyéje, széke és szász széke, kerülete, szabad királyi és bányavárosa, érseksége és püspöksége, ezt pedig a tulajdonképpeni címtár követi, amelynek magyar vonatkozású része jóval bővebb az első szakaszbelinél. A két címtár azonos részét a másodikba egyértelműen az elsőből másolták, mert az elsőben látható betoldások és javítások a másodikban már letisztázva szerepelnek. A címtárakban szereplő uralkodók uralkodási éve alapján mindkét összeállítás az 1574–1575-ben fennálló állapotot

tükrözi, tehát minden valószínűség szerint ekkor is írták meg, hiszen a diplomáciai levelezés szempontjából ekkor volt aktuális. A második címtárban egyes nevek mellett utólagos bejegyzések szerepelnek, például az 1575-ben lengyel királlyá választott Báthory Istvánnál egy korona, vagy Miksa intitultiója mellett az ő 1576. évi halálára utaló feljegyzés (*requiescit bonus et pius imperator cum patribus nostris*), de a legtöbbször halálozásra utaló keresztek és *obiit* megjegyzések. Ezek alapján a címtárat még az 1580-as évek közepén, Rudolf király idején is használták, belevezették az időközben bekövetkezett változásokat. A címtárakat egy más formulariumokhoz hasonló külalakú és tartalmú, részben elhagyott nevekkel és dátumokkal, egyetlen kézzel leírt mintaszöveggyűjtemény követi (pag. 36–127.), összesen 78 részleges vagy teljes latin oklevél- vagy levélszöveggel, köztük három verssel. A legtöbb datált szöveg 1554–1568 között kelt, Oláh Miklós főkancellársága idején, és mindössze négy kelt ezen az időszakon kívül.²⁷ Ezek mind kancelláriai jellegű kiadványok: menlevelek (*salvus conductusok*), címeres- és nemeslevelek, aransarkantyús vitézi kinevezés, egyházi és világi méltóságok kinevezései, kegyelemlevelek, egyéb adománylevelek stb. Az 1568-ig tartó évkör ellenére valószínű, hogy a formulagyűjteményt ennél később írták le, mert az 1577-ben elhunyt Liszthy János 1554. évi címerlevele címében néhainak nevezik őt (pag. 43.). Két szövegnél ritka adatként a szöveg szerzője, kancelláriai megfogalmazója is szerepel (mint *autor*): a nagyszombati jezsuita kollégium 1561. évi alapítólevelénél Liszthy János titkár (pag. 81.), Palaticz Lukács deáknak az Illésházy-formulariumban szintén szereplő címerlevelénél pedig Zaszokowszky János kancelláriai jegyző (pag. 94.).²⁸ A kötet második része (pag. 129–303.) vegyes vízjelű papírokra, sok különböző kézzel és egészen vegyes tartalommal készült. Leginkább 1630–1660-as évekbeli felvidéki vármegyei és városi kiadványokat tartalmaz néhány egyéb szöveggel kiegészítve, azaz egyértelműen nincs köze a Magyar Kancelláriához, így a jelen dolgozat szempontjából irreleváns.

A nyolc, a Magyar Kancelláriával kapcsolatba hozható formuláskönyvben több-kevesebb, részben átfedésben is lévő címereslevél-szöveg található, amelyeket ez alapján egy bizonyos időszakban elméletileg mintául kellett, hogy használjanak a kancellária által folyamatosan kiadott új armálisok megszüvegzéséhez. A jászói Oláh-formulariumban nyolc, kivétel nélkül II. Ulászlótól való armális szerepel; az Istvánffy-stylionariumban tizenhat, túlnyomórészt I. Jánostól, illetve egy I. Mátyástól, egy II. Lajostól és két I. Ferdinándtól való armális van; a Liszthy-formularium egy II. Ulászlótól és nyolc I. Ferdinándtól való ilyen oklevelet tartalmaz; a *Formularius liberben* nem kevesebb, mint negyven részleges vagy teljes armalisszöveget találunk, melyeknek az azonosítható része az Istvánffy-stylionariumból átmásolt I. Mátyás-, II. Lajos- és I. János-féle okleveleket leszámítva több

20 Fényképmásolata: HU-MNL-OL-DF 282621. Az eredeti 1920 előtt a jászói konvent egykori könyvtárában volt, mai holléte bizonytalan (*Mikó G.: Oláh Miklós formuláskönyve* i. m. 626.). Kritikai kiadását Mikó Gábor készíti elő, tanulmánya róla: *Mikó G.: Oláh Miklós formuláskönyve* i. m. A benne található címeresleveleket leírja: *Décsényi (Schönherr) Gyula*: II. Ulászló korabeli címeres-levelek. Turul 9. (1891) 57–67.

21 HU-EFK-Kt.-Y.IV.55. A benne található címereslevelek közül a három középkori vonatkozásút közli: *Iványi Béla: Középkori címereslevelek*. Turul 48. (1934) 23–26.; az újabkoriak nagyobb részét, de nem az összeset leírja: *Iványi Béla: Az Istvánffy-stylionarium újabbkori címerleírásai*. Turul 50. (1936) 34–36.; a fol. 7^v–8^r-n és a fol. 58^v-n található, I. Mátyás király által egy ismeretlen kancelláriai jegyző részére 1489. február 20-án adott nemes-, címer- és házmentesség-adománylevelet közli: *A Hunyadiak címereslevelei 1447–1489*. Szerk. Avar Anton. Bp. 2018. No. XLIII.

22 *Fazekas I.: A Magyar Udvari Kancellária* i. m. 82–83.

23 HU-OSZKK - Fol. lat. 4143.

24 HU-MNL-OL-P 566-1.-III.-LXXXVIII.

25 A kiadás a „Közlemények a báró Radvánszky család levéltárából” címen tervezett sorozat IV. kötetének („Történelmi emlékek”) 2. része lett volna, dr. Závodszy Levente feladatáért, de nem valósult meg. A tervezetet Rugonfalvi Kiss István ismerteti Radvánszky Béláról írt nekrológiájában: *R. Kiss István: Báró Radvánszky Béla*. Turul 24. (1906) 161–162.

26 A kiadványtervezet megvalósulását áttekinti: *H. Hubert Gabriella: A sajkócai Radvánszky-könyvtár története*. Szeged 1998. 29.

27 I. Mátyás 1480. március 6-án kelt levele Szapolyai Istvánhoz (digitális képei: HU-MNL-OL-DL 108932.), Perényi Imre 1517. évi birodalmi hercegi diplomája (SK-SNA - Esterházy [cseklézi], Perenyiana, Fasc. 45. No. 23. inv. č. 1695.; szövege három másik formulariumban is szerepel, lásd a II. függelékben), Várday Pál 1544. december 29-i helytartói kinevezése és Miksa király Oláh halála után, 1568. május 28-án Bártfa városnak adott kiváltságmegegerősítő oklevele.

28 A radványi formuláskönyv első, kancelláriai vonatkozású részének teljes tartalomjegyzékét lásd az I. függelékben.

I. Ferdinánd által kiadott címereslevél többé-kevésbé teljes szövegét tartalmazza; az Illésházy-formulariumban harminchat részleges vagy teljes szövegű armálist találunk, elsősorban I. Ferdinánd, Miksa és Rudolf királyok neve alatt; a Szecsődy-formulariumban hasonló a helyzet, de csak kilenc szöveg van benne; a Kralovicz-formulariumban nincs armálisszöveg; végül a radványi formuláskönyv hat, részben más formulariumokban is megjelenő címereslevelet tartalmaz.²⁹

A fennmaradt formuláskönyvek között vannak tartalmi átfedések, ami arra mutat, hogy egyszerre voltak használatban, illetve, hogy összeállítóik kapcsolatban álltak egymással, egymástól vették át a hasznosnak ítélt mintaszövegeket, ahogy azt Zercheky is tette a *Formularius liber* összeállításakor.³⁰ Az ismert kancelláriai formulariumokban többször is előforduló címereslevél-szövegeket a következő két táblázat tartalmazza:

1. Háromszor előforduló szövegek időrendben

	Adományozó	Adományos	Dátum	Előfordulások
1.	I. Miksa	Perényi Imre (birodalmi hercegi diploma)	1517.09.27.	Formularius liber, Illésházy-formularium, Radványi formuláskönyv
2.	I. János	Buda város (címeres kiváltságlevél)	1533.03.25.	Formularius liber, Istvánffy-stylianarium, Radványi formuláskönyv
3.	I. Ferdinánd	Nagyszében (pecsét és vörös pecsétviasz használata)	1533.04.08.	Formularius liber, Illésházy-formularium, Liszthy Sebestyén formulariuma
4.	I. Ferdinánd	Liszthy János (címeres nemeslevél)	1554.02.01.	Formularius liber, Liszthy Sebestyén formulariuma, Radványi formuláskönyv

2. Kétszer előforduló szövegek időrendben

	Adományozó	Adományos	Dátum	Előfordulások
1.	V. László	Hunyadi János (címerbővítő oklevél)	1448/1450 [recte: 1453.02.01]	Formularius liber, Illésházy-formularium ³¹
2.	I. Mátyás	ismeretlen kancelláriai jegyző	1489.02.20.	Istvánffy-stylianarium (kétszer)
3.	II. Lajos	Kisserjéni, Ferenc alkincstárnok	1518(?)	Istvánffy-stylianarium, Formularius liber
4.	I. János	Barcsay Pál	-	Istvánffy-stylianarium, Formularius liber
5.	I. János	Bereky (recte: Bereckfi) Mihály királyi főszakács	[1528 e.]	Istvánffy-stylianarium, Formularius liber

29 Mindezek részletes jegyzékét lásd a II. függelékben.

30 Fazekas I.: A Magyar Udvari Kancellária i. m. 77–79.

31 Liszthy Sebestyén formulariumában is megtalálható egy csonka oklevélszöveg „Creatio in liberum comitem ... Joannis de Hunyad” címmel (az eredeti oklevélből kiderülő dátuma: 1453. január 30.), de ez nem azonos a besztercei grófi címet és címerbővítést adományozó nevezetes 1453. február 1-i oklevéllel, melynek a szövege ténylegesen szerepel a *Formularius liber*-ben és az Illésházy-formulariumban (az előbbi eredetije: HU-MNL-OL-DL 37618., az utóbbi eredetije: HU-MNL-OL-DL 24762.).

6.	I. János	Deák Márton budai polgár	-	Istvánffy-stylianarium, Formularius liber
7.	I. János	Eölvédy Menyhért királyi titkár	-	Istvánffy-stylianarium, Formularius liber
8.	I. János	Eperjessy Benedek	-	Istvánffy-stylianarium, Formularius liber
9.	I. János	Ferenc zniói várnagy	-	Istvánffy-stylianarium, Formularius liber
10.	I. János	Márton visegrádi várnagy	-	Istvánffy-stylianarium, Formularius liber
11.	I. János	László	-	Istvánffy-stylianarium, Formularius liber
12.	I. Ferdinánd	Oláh Miklós	1548.11.23.	Istvánffy-stylianarium, Liszthy Sebestyén formulariuma
13.	I. Ferdinánd	Palatich Lukács deák	-	Illésházy-formularium, Radványi formuláskönyv
14.	Miksa	Maczko György, a sempcze-i vár provisor	1569.04.06.	Illésházy-formularium, Szecsődy-formularium

Izgalmas kérdés, hogy ha egyszer ezek a formulariumok mind a 16. század második felében keletkeztek, tehát elméletileg az ebben az időszakban alkalmazott oklevélformulákat kell, hogy tartalmazzák, használatuk pedig részben még a 17. század első felében is vélelmezhető, milyen hatással lehettek az említett időszakban kibocsátott címereslevelek megfogalmazására? Kimutatható-e, hogy a 16. század végére kialakuló, utána már szinte szó szerint ismételt magyar „címereslevél-sablon” valamely formulariumban megtalálható szöveg(ek)re megy-e vissza? Mint az ismeretes, a tipikus 16–17. századi egyszerű címeres nemeslevél egyes szám harmadik személyben szól az adományosról, a régebbi mintákra visszatekintő tegező megfogalmazás egyre inkább csak az ünnepélyesebb rangemelő diplomák jellemzőjévé válik.³² E kritérium alapján vizsgálva a formuláskönyvekben található armálisokat, azt találjuk, hogy – ha nem számítjuk a testületeknek (településeknek) szólókat – nagyjából 57%-uk kezdődik a *tibi fideli nostro* szavakkal, mintegy 43%-uk pedig harmadik személyben van megfogalmazva. Egyik szövegtípus sincs tehát nagy túlsúlyban, de mégis, bizonyos többséget élveznek a tegező megfogalmazású oklevelek. Különösen igaz ez, ha a fenti két táblázatban felsorolt, több formulariumban is előforduló szövegeket vesszük figyelembe, amelyek inkább különlegességük, egyediségük miatt kerülhettek be, és így nem is szolgáltak a későbbi tömeges oklevélkibocsátás alapjául. Akadnak azonban olyan mintaszövegek is, amelyek nagymértékben hasonlítanak az uniformizálódott címereslevél-szövegre. Részben ilyen az I. Ferdinánd által ismeretlen személy részére ismeretlen időpontban adott nemesség- és házmentesség-adományozó oklevél a radványi formuláskönyvben, vagy Miksa király 1569. április 6-i oklevele Maczko György sempcze-i provisor részére az Illésházy- és a Szecsődy-formulariumokban, amelyben átírja és megerősíti II. Ulászlónak Maczko Imre részére adott nemesség- és házmentesség-adományát, illetve teljesen ilyen I. Ferdinándnak egy Lippa, Csála (*Chyallia*) és Putnok váraiban

32 Ennek részletesebb vizsgálatát lásd a szerző doktori disszertációjának *A kora újkor címereslevelei – bevezetés c. alfejezetében.*

szolgált, de névtelenül maradt katonának adományozott armális sajnálatos módon félbehagyott szövege a Szecsődy-formulariumban.³³ Összességében tehát úgy tűnik, a 16. század végi, 17. századi magyar címereslevelek megszövegezése szempontjából az ismert kancelláriai formulariumok nem voltak meghatározók, bár megtalálható bennük az ennek alapjául szolgáló szövegtípus is.

A formuláskönyveken túl az armálisok összeállításával megbízott kancelláriai alkalmazottak más forrásokhoz is nyúltak. Ilyenek voltak maguk az ott vezetett Királyi Könyvek, amelyek az idő előrehaladtával egyre gazdagabb tárházat tartalmazták a Magyar Kancellárián expedált különféle tárgyú iratoknak. Erre utal – bár éppen egy sikertelen mintakeresés örvén – Tiburtius Himmelreich egy esetben, amikor Thurzó György új típusú, német mintájú magyar grófi címnek adományleveléhez keresett volna ott mintát, de nem talált, így neki kellett újonnan elkészítenie azt.³⁴

Az adománylevelek megszövegezésének további, a konkrét, egyedi adatok szempontjából viszont talán leglényegesebb forrásai a benyújtott – tárgyunk esetében a címerkérő – folyamodványok voltak, hiszen ezek tartalmazták az egyébként formuláris oklevélszövegbe illesztendő neveket, a concessió záradékban a dátumot, valamint képi formában a szövegesen leírandó címet is. A supplicatiókból való másolás logikai úton kikövetkeztethető, azonban a fogalmazók olykor észrevehető hibái folytán bizonyítható is. Ezek azok az esetek, amikor az armális megírója figyelmen kívül, gépiesen másolta a folyamodványból az adományosok neveit, és az ott egyes szám első személyű személyes névmásokat elfelejtette áttenni harmadik személybe, így pedig szó szerint a supplicatio-beli szöveg került át a kész, egyébként teljes egészében harmadik személyben megfogalmazott oklevélbe.³⁵ Eddig három ilyen, időben egymástól viszonylag távolabb álló esetet találtam: Balog Mihály 1630. március 6-án,³⁶ Nagy János 1654. szeptember 10-én³⁷ és Nagy Mihály 1678. augusztus 3-án³⁸ kelt armálisait, amelyek mind ezt a típusú hibát tartalmazzák, ráadásul Nagy János címereslevele mellett ott van az eredeti címerkérő supplicatio is, benne szó szerint ugyanazzal a szöveggel.

A címereslevelek szövegeinek forrásait áttekintve, térjünk vissza a megírás alapjául szolgáló fogalmazványokhoz.

33 Pontos jelzeteiket lásd a II. függelékben lévő jegyzékben.

34 *Pálffy Géza*: A Thurzó család a Magyar Királyság arisztokráciájában. Egy különleges arisztokrata familia Magyarországon. Történelmi Szemle 53. (2011) 78.

35 Hasonló jellegű, még a fogalmazó személyét is eláruló hiba erdélyi címereslevelben is előfordul: márkosfalvi Szabó Márton erdélyi kancelláriai írnok és hites jegyző saját magának tervezett igen bonyolult, még koszorúra írt zsolnársort is tartalmazó címert, melynek részletes címermagyarázattal ellátott leírásában végül benne felejtődött egy egyes szám első személyű frázis: *petra quadam, sive rupes, spes mea Christus* (1620. február 21., HU-MNL-OL-F 1 - X. köt. - p. 313.).

36 HU-MNL-BAZML-XV.78.-2.: *eundem itaque Michaellem Balog, una cum uxore mea Helena*. Az arannyal írt nevek részben hamisítva vannak az oklevélben, de ez nem érinti a köztük lévő, fekete tintával írt szavakat.

37 HU-MNL-BAZML-XV.78.-42. (a folyamodvány ugyanitt): *eundem itaque Joannem Nagy, ac per me Franciscum Nagy alias Tody*.

38 HU-MNL-HML-IV.1.f.-7.-33. (korábbi jelzete: HU-MNL-HML-IV.1.f.-39): *eundem itaque Michaellem Nagy ac per eum Elisabetham aequae Nagy sororem meam, eiusque ex Laurentio Nagy susceptum filium Joannem, item Stephanum Vas affinem ac Annam Hagymasy eius consortem sororem meos eorumque filios Stephanum, Paulum et Michaellem*.

A korábban említett, ezek tekintetében elsősorban szóba jövő két irategyüttest átvizsgálva³⁹ szembetűnő, hogy kifejezetten címeres nemeslevél-fogalmazvány 1690 előtt alig van néhány darab, az A 35-ben kilenc,⁴⁰ az A 129-ben három (és ezek sem magánszemélyeknek, hanem testületeknek szólnak), valamint meglepő módon a kamarai *Neo-regestrata actában* (E 148) még kettő került elő eddig. Ehhez képest rangemelő oklevelek fogalmazványaiból jóval több maradt fenn ezeken a helyeken, méghozzá 23 db bárói⁴¹ és 16 db grófi,⁴² amelyeket

39 A *Conceptus expeditionum* (A 35) esetében a lajstromkötetekre és Tagányi Károlynak az 1886-ban a régi Országos Levéltárban volt címeres és egyéb hasonló oklevelekről összeállított jegyzékére (*Tagányi Károly*: Jegyzéke az Országos Levéltárban a magyar és erdélyi udv. kancelláriák föllállításáig található hercegi, grófi, bárói, honossági és nemesi okleveleknek. Bp. 1886.), a *Minutae Pragenses*ben (A 129) pedig a darabszintű átnézésre támaszkodva.

40 A tizedik Impryth Ferenc, Miklós és Tamás újadományról és címerbővítésről szóló oklevelének fogalmazványa vagy másolata (1563. november 16., üres jelzete: HU-MNL-OL-A 35-1563-657.), amelyet Tagányi Károly még említ a jegyzékében (*Tagányi K.*: Jegyzéke i. m. 32.), de ma nincs meg vagy lappang valahol.

41 Bárói oklevelek fennmaradt magyar kancelláriai fogalmazványai, hivatkozva az eredeti oklevelet is, ha őrzési helye számomra ismert: Czobor Pál 1588. január 6. (HU-MNL-OL-A 129-II.-1588 [fol. 1.]; az expedált oklevél: HU-MNL-OL-E 148 - a - Fasc. 1614. - No. 44.), deregyői Daróczy Ferenc 1612 (HU-MNL-OL-A 35-1612-821.), Esterházy Miklós 1613. április 10. (HU-MNL-OL-A 35-1613-78.), Alaghy Menyhért 1613. május 2. (HU-MNL-OL-A 35-1613-105.; az expedált oklevél: HU-MNL-OL-E 148 - a - Fasc. 408. - No. 31.), Amadé István és Lénárt 1622. január 15. (HU-MNL-OL-A 35-1622-2.), tornai Möricz Márton 1622. április 29. (HU-MNL-OL-A 35-1622-86.), Serényi fivérek 1623. június 16. (HU-MNL-OL-A 35-1623-131.), Apponyi Balázs 1624. november 12. (HU-MNL-OL-A 35-1624-303.), Pázmány Miklós 1624 (HU-MNL-OL-A 35-1624-343.), Majthényi György 1631. július 24. (HU-MNL-OL-A 35-1631-223.), nebojszai Balogh István 1633. január 12. (HU-MNL-OL-A 35-1633-4.), uzapanyiti Dózsa Tamás 1633. május 30. (HU-MNL-OL-A 35-1633-182.), Bocskay István 1638. március 17. (HU-MNL-OL-A 35-1638-90.), Lippay Gáspár 1645. február 13. (HU-MNL-OL-A 35-1645-37.; az eredetit ismerteti: *Iványi Béla*: Címeres levelek a keszthelyi és körmendi hercegi levéltárakban. (Körmendi füzetek, sorozaton kívüli) [Veszprém], [1943]. 17.; 1945 előtt a körmendi Batthyány-levéltárban lévő Illésházy-levéltárban volt, de ma hiányzik onnan), kaszházi József Miklós 1645. február 13. (HU-MNL-OL-A 35-1645-39.; az eredetit ismerteti: uo. 17–18.; 1945 előtt a körmendi Batthyány-levéltárban lévő Illésházy-levéltárban volt, de ma hiányzik onnan), lósi Viczay Ádám 1645. november 5. (HU-MNL-OL-A 35-1645-453.), Illésházy Tamás 1649. november 26. (HU-MNL-OL-A 35-1649-388.; az eredetit ismerteti: uo. 18.; 1945 előtt a körmendi Batthyány-levéltárban lévő Illésházy-levéltárban volt, de ma hiányzik onnan), Bocsányi Mihály 1649. december 10. (HU-MNL-OL-A 35-1649-431.), szendrői Bornemisza János 1649. december 10. (HU-MNL-OL-A 35-1649-434.), Hedly Mátyás 1664. március 26. (HU-MNL-OL-A 35-1664-58.), felhézsi Bihar Ferenc 1666. január 9. (HU-MNL-OL-A 35-1666-5.), Szentek Bálint 1688. március 4. (HU-MNL-OL-A 35-1688-114.; az expedált oklevél: HU-MNL-OL-P 1899-12.-1688-9.), Pekry Lőrinc 1690. április 13. (*Tagányi K.*: Jegyzéke i. m. 4. szerint HU-MNL-OL-A 35-1690-április-4. lenne a jelzete, de a referens, Sz. Simon Éva szíves tájékoztatása szerint ma nem létezik ilyen jelzet).

42 Grófi oklevelek fennmaradt magyar kancelláriai fogalmazványai, hivatkozva az eredeti oklevelet is, ha őrzési helye számomra ismert: Erdődy Tamás és Péter 1580. február 26. (HU-MNL-OL-A 35-1580-1442.; az expedált oklevél: HU-PFL - Erdődy család vépi levéltára - Fasc. 51. - No. 2460., fényképmásolata: HU-MNL-OL-U 31-13.), Batthyány Ádám 1630. augusztus 16. (HU-MNL-OL-A 35-1630-270.; az expedált oklevél töredéke: HU-MNL-OL-P 1313-I.-2.-27.-49.), Pálffy István 1634. február 13. (HU-MNL-OL-A 35-1634-43.), rimaszécsi Széchy Dénes 1645. április 28. (HU-MNL-OL-A 35-1645-142.), hadadi Wesselényi Ferenc 1646. április 23. (HU-MNL-OL-A 35-1646-145.; az expedált oklevél: HU-MNL-OL-P 702-1.-1646-1.), panszi Pázmány Miklós 1650. május 1. (HU-MNL-OL-A 35-1650-144.), Czobor Bálint 1652. november 29. (HU-MNL-OL-A 35-1652-380.), gyarmati Balassa Imre 1653. január 3. (HU-MNL-OL-A 35-1653-1.; az eredetit ismer-

kétségkívül az adományosok lényegesen nagyobb közéleti súlya, illetve az oklevelek szövegének, elsősorban a narratiónak nagyobb fokú egyedisége miatt őrizhettek meg. Figyelembe véve, hogy „egyszerű” armálist a 17. század közepén már több tucatot is kiállítottak évente,⁴³ azt a következtetést vonhatjuk le, hogy vagy nem őrizték meg ez utóbbiak fogalmazványait, vagy pedig – mint majd látni fogjuk – hamar annyira egységesedett a szövegük, hogy talán nem is volt szükséges külön fogalmazványt készíteni hozzájuk, a kancellária alkalmazottai a megszokott formulákat az adott kérelmező nevével, társadományosaival, címerleírásával, a concessio helyével és dátumával és az aktuális méltóságsorral kiegészítve enélkül is meg tudták oldani a feladatot.⁴⁴ Ezt támasztja alá Suskovich Pál adományainak esete, aki ugyanazon a napon, 1592. szeptember 5-én nemességmegújítást és birtokaira újadományt is kapott, tehát a két ügyet egyszerre hagyták jóvá és egyszerre foglalkoztak velük a kancellárián, azonban míg a birtokkal kapcsolatos oklevél fogalmazványa megvan Himmelreich prágai iratai között,⁴⁵ a címereslevél⁴⁶ nincs.

Ha részletesebben megvizsgáljuk a fennmaradt néhány címereslevél-fogalmazványt, arról is képet kaphatunk, hogy hogyan fogalmazták a szövegeket, melyek voltak a formulárisabb és melyek az egyedileg megfogalmazott szakaszok. Himmelreich Tiburtius prágai fogalmazványai között három ilyen minutát találtam, melyek mind testületeknek szóló címerespecsét-adományok: kettő egy-egy mezővárosnak, 1588. január 8-án Védenynek⁴⁷ (ma Weiden am See, Ausztria) és 1588. augusztus 28-án Korponának⁴⁸ (ma Krapina, Horvátország), a harmadik pedig egy évtizeddel később, 1598. augusztus 19-én Árva vármegyének.⁴⁹ Mindhárom Himmelreich titkár írta saját kezűleg, s a rá jellemző módon alig látható rajtuk javítás, csupán néhány helyen szúrt közbe a sor fölé írva egy-két

szót. Az ugyanebben a fondban található, de mások által írt fogalmazványokon ezzel együtt igen aprólékos javítási munkát láthatunk Himmelreichtől, aki még a szókezdő kis- és nagybetűket is korigálta bennük. Árva vármegye fogalmazványában van egy érdekes javítás, amely alapján talán feltételezhető, hogy természetes személynek szóló formulából dolgozhatott, s elsőre nem adaptálta a szöveget kellően a testületnek szóló változatra. Első nekifutásra a titkár ezt írta: *praefato comitatu Arwensis(!) ipsorumque posteris et successoribus universis*, majd, mivel egy vármegyének kétségtelenül nem lehetnek utódai és örökösei, néhány rag átírásával és egy marginális közbeszúrással módosította a szöveget erre: *praefatis comiti, vicecomiti ac universitati nobilium saepedicti comitatus Arwensis*.⁵⁰

Az előzőekkel szemben a *Conceptus expeditionum* (HU-MNL-OL-A 35) és a *Neo-regestrata Acta* (HU-MNL-OL-E 148) irategyűtéseiben található összesen tizenegy armális-fogalmazvány mindegyike természetes, azaz magánszemélyeknek szól, ezért egyetlen sorban tekintem át őket. Az első keresztúri Dobszay János és Tamás nemességmegújításának és címeradományának Liszthy János titkár által második személyben (*tibi fideli...*) megírt fogalmazványa 1553. május 10-éről,⁵¹ amelyben Liszthy több helyen javította saját magát: a család korábbi nemességéről, illetve az erre vonatkozó iratok elvesztéséről szóló sorokat áthelyezte a mellékadományosok első felsorolása utánról a magyar nemesek közé való felvételre szóló parancs közepére, az eléggé szétfolyó, hektikus megfogalmazású címerleírást úgy, ahogy van, kihúzta és a későbbiekre sokkal jobban hasonlító, szabatosabb megfogalmazásban írta le a margón ugyanazt a címet, a dispositio II. részének a végén visszatévedt 3. személybe, amit javított 2. személyre (*ipsorum* helyett *vestrae*), végül az eredetileg titkospecséttel való megerősítést tartalmazó corroboratiót átalakította kettőspecsétesre, nem számítva néhány kisebb javítást Oláh Miklós titulatúrájában és a dátum megfogalmazásában.

A következő minuta, amelyben kifejezetten érdekes javítások és megjegyzések is találhatóak, Gémes Ferenc egri gyalogoskapitány 1555. december 9-én keltezett nemesség- és címeradományához készült.⁵² Ebben figyelemre méltó a korban szokatlanul hosszú narratio, amelyben kitérnek Temesvár és Szanda vár⁵³ török általi ostromaira, melyek közül az utóbbi alatt Gémes fogságba is esett, majd kiszabadult és az egri várban állt újra a király szolgálatába, később a Pest városának kapui előtt táborozó törököket éjszaka sátraikban meglepve győzelmet aratott felettük, végül visszatért Egerbe. A fogalmazványt nem Liszthy János írta, de titkári minőségében ő ellenőrizte, s több helyen javította, valamint megjegyzéseket fűzött hozzá. Néhány formula kiigazításán túl elsősorban a címerleírást csiszolta több körben. A pántos sisak említésénél aláhúzta a *craticulata* szót, és a következőt fűzte hozzá a bal margón: *arbitror(?) in supplicationem depictam esse galeam craticulatam*, azaz „azt gondolom, hogy a folyamodványban

teti: uo. 18.; 1945 előtt a körmendi Batthyány-levéltárban lévő Illésházy-levéltárban volt, de ma hiányzik onnan [üres jelzete: P 1341 - Lad. 12. - Fasc. 1. - No. 20.]), ipolykéri Kéry János 1654. szeptember 12. (HU-MNL-OL-A 35-1654-299.), Thököly István 1654. november 7. (HU-MNL-OL-A 35-1654-363.; az expedíált oklevél: HU-MNL-OL-E 148 - a - Fasc. 132. - No. 18.), Nyáry Lajos 1655. június 22. (HU-MNL-OL-A 35-1655-189.), Forgách Éva, Judit, Mária, Zsófia és Eszter 1655. július 17. (HU-MNL-OL-A 35-1655-230.), gersei Pethő Zsigmond 1666. március 21. (HU-MNL-OL-A 35-1666-89.; az expedíált oklevél: HU-MNL-OL-P 644-2.-2.), Illésházy Miklós 1678. május 27. (HU-MNL-OL-A 35-1678-157.; az eredetit ismerteti: uo. 18-19.; 1945 előtt a körmendi Batthyány-levéltárban lévő Illésházy-levéltárban volt, de ma hiányzik onnan [üres jelzete: P 1341 - Lad. 1. - Fasc. 4. - No. 6.]), Eszterházy János 1683. október 29. (HU-MNL-OL-A 35-1683-154.; az expedíált oklevél: SK-SNA - Esterházy [cseszneki] - Fasc. A - No. 16.), Koháry Farkas 1685. július 15. (HU-MNL-OL-A 35-1685-234.).

43 A Magyar Nemzeti Levéltár gyűjteményeiben pl. 1649-ből 31 db, 1655-ből 38 db, 1659-ből 37 db eredeti magyar királyi címereslevél található, ami persze csak egy része az azokban az években valójában expedíált mennyiségnek. Vö. *Keresteš, Peter*: Žiadosti o udelenie šľachtického titulu v Uhorsku (do prvej štvrtiny 18. storočia). Genealogicko-heraldický hlas 30. (2020) 14. 44 Vö. *Kóta Péter*: Címereslevelek diplomatikája 1526-1848. Bp. 1991 (bölcsészdoktori értekezés, kézirat). 57-58.

45 HU-MNL-OL-A 129-II.-1592 (fol. 68.)

46 HU-MNL-OL-P 1881-1.-2.

47 HU-MNL-OL-A 129-II.-1588 (fol. 2.)

48 HU-MNL-OL-A 129-II.-1588 (fol. 59.)

49 HU-MNL-OL-A 129-I.-1598 (fol. 9.). Az expedíált oklevél: HU-MNL-OL-R 293-IV.-1.

50 HU-MNL-OL-A 129-I.-1598 (fol. 9')

51 HU-MNL-OL-A 35-1553-151.

52 HU-MNL-OL-E 148 - a - Fasc. 1744. - No. 27.

53 A szövegben *arx Zonda*, amely a Nógrád vármegyei Szandával (Szandaváraljával) lehet azonos (ezt 1546-ban foglalták el a törökök). Az azonosítást köszönöm Fazekas Istvánnak.

pántos sisakot ábrázoltak” vélhetően azért, mert a korban – mint azt a folyamodványokon néhány esetben megfigyelhető címerjavítások tárgyalásánál láthattuk – inkább a csórsisak volt egyszerű nemesítéseknél elfogadott, a pántos sisakot német mintára előkelőbb esetekben használták, így Liszthy szükségét érezte ezt alátámasztani. Megfogalmazásbeli finomságokat is javított a címerleírásban, például a sisaktakarók szerinte nem *e galea defluunt*, hanem *galeam eandem circumfluentibus*, vagy pedig a mázaikat a minuta írója először így írta le: *lacinae variegatae*, amit Liszthy tipikusan formulariumból másolt, a konkrétumok helyett „T” betűt tartalmazó⁵⁴ szövegrészlettel erre javította: *T et T colore variegatarum*, amit ugyanő később, más tintával konkretizált: *hinc fulvo et nigro illinc vero fulvo et ceruleo coloribus variegatis*. Szintén Liszthy írta be utólag a szöveg végére – erősen rövidítve – a méltóságsort, amelyet eredetileg nem terveztek beleírni, mivel éppen ezidőtájt jelent csak meg a Ferdinánd-kori címereslevelekben, korábban nem volt része a típuszövegnek.⁵⁵ Liszthy figyelmességét dicséri az ezt követő megjegyzése is: *Tinniniensis episcopus scribatur electus tandem Tinniniensis*, azaz hogy a méltóságsorban szereplő tinnini püspököt akkor éppen választottnak kellett írni.⁵⁶ Ebből a fogalmazványból jól látható, hogy Liszthy János behatóan foglalkozott a címereslevelek heraldikai részével is, kifejezetten címertani jellegű javításokat és megjegyzéseket eszközölt a fogalmazványon, így még az sem kizárt, hogy a folyamodványokon lévő, korábban tárgyalt címerjavítások egy része is az ő nevéhez fűződhet, például harsányi Kis Mihály és Nagy Péter supplicatioin, amelyekre ő írta a concessiót is.

A rákói Rakovszky-fivérek, Márton és János 1561. augusztus 16-án kelt nemességmegújító és címerbővítő adománylevele esetében az a kedvező helyzet áll elő, hogy a fogalmazványa és az eredetije egyaránt rendelkezésünkre áll.⁵⁷ A külteten is minutának nevezett iratban alig látni javítást, olyannyira, hogy akár másolatnak is hihetnénk, ha Ferdinánd nevét kivéve nem hiányozna az elejéről az intitulatio, a végéről pedig az évszám és a méltóságsor, nem lenne benne azért egy-két szó kihúzva, illetve Oláh Miklós címei közé más kézzel és tintával a sor fölé nem lenne besúrvva az oklevélben rendesen szereplő *et nostri compatri* kifejezés.

Jagustich Pál zágrábi olvasókanonok és fivére, János 1615. augusztus 13-án kelt nemességmegújító és címeradományozó oklevelének minutájában⁵⁸ feltűnő, hogy míg az első bő két

sort és a mellette a margón szereplő, az adományos egyházi tisztségeit tartalmazó kiegészítést vélhetően Szikszay Mihály pecsétőr⁵⁹ írta, utána az egész arengát egészen másik kéz írja, amelyet viszont Szikszay javított helyenként. Ezek között található szórendi javítás a szavak fölé írt arab számokkal: *et regno nostro praefato Hungariae* helyett *et praefato regno nostro Hungariae*, helytelen egyeztetés korrekciója: *culturam praeclaram actionum* helyett *culturam praeclararum actionum* és hasonlók, ami miatt az a benyomás, hogy talán egy gyakorlatlanabb beosztottnak adhatta át Szikszay a tollat egy oldal erejéig, gyakorlás céljából. A második oldal tetejétől, a narratióval kezdve Szikszay kézírása tér vissza az irat végéig, viszonylag sűrűn javítva önmagát. Figyelemre méltó, és az eredeti oklevél hiányában nem is feloldható ellentmondás, hogy a „mindenfajta rendű és rangú személyek egyaránt tartásák őket nemesnek” tartalmú formula előtt előbb beszúrta, majd kihúzta, hogy az adományban ne csak a két Jagustich fivér részesüljön, hanem János utódai is, viszont a corroboratióban, a pecsételés említése után utólag közbeszúrták az unokaöcs, Jagustich Péter nevét.

Az előbbiekkal ellentétben Szapáry István nemességmegújításának és címeradományának 1620. június 7-én keltezett, vélhetően szintén Szikszaytól származó fogalmazványában a címerleírásban gyakorlatilag nincs javítás, mintha csak másolták volna valahonnan (az esetleges korábbi adománylevélből?). A narratióban külön marginális beszúrásban pontosították, hogy katonai érdemeit a tizenöt éves háborúban (*durante quindecennali bello*) szerezte.⁶⁰

Az eddigieknél bonyolultabb eset karomi Bornemiszta István pozsonyi postamester 1628. augusztus 10-ről keltezett oklevele, mert ebben nem csak megerősítik I. Ferdinándtól kapott nemességét és módosítják címerét, de teljes terjedelmében át is írják a korábbi, 1564. február 25-én Bornemiszta Tamásnak adott armálist is.⁶¹ Mivel ennél is fennmaradt az expedált eredeti oklevél, megfigyelhető, hogy azért nem mindig követtek teljeskörűen minden, a fogalmazványon eszközölt javítást, hiszen például a minutában Bornemiszta tisztségét kijavították *praefectus postarum*-ról *magister postarum*-ra, az oklevélben mégis *praefectus* olvasható. Az átíró oklevél narratiójában (az oklevélben p. 5–6.) különös módon külön, újra megfogalmazva, rengeteg igen kusza javítással megtűzdelve leírták az 1564-es címerváltozatot, pedig annak szabatos

54 Ilyen, formulariumban fennmaradt, I. Mátyás nevében kelt címereslevél-szövegek kiadását lásd A Hunyadiak címereslevelei i. m. No. XLIII. és XLVI–XLVII.

55 Az első Mohács utáni címereslevél méltóságsorral soproni Kövér Márton 1554. szeptember 25-én kelt armálisa (HU-MNL-GYMSMSL-IV.1025.b.-3.).

56 Az időpont alapján ez a kitétel Hutnyai vagy Churina Pálra vonatkozhatott, akit I. Ferdinánd 1554. június 25-én nevezett ki, III. Gyula pápa pedig 1554. augusztus 3-án erősítette meg (Magyar Katolikus Lexikon II. Szerk. dr. Diós István – dr. Viczián János. Bp. 1996. Churina Pál címszó). Érdekes, mert a fogalmazvány keltezésékor, 1555. december 9-én elméletileg már több, mint egy éve nem volt választott püspök. Az 1554. szeptember 25-én kelt soproni Kövér-címereslevél méltóságsorában nem választotként szerepel (HU-MNL-GYMSMSL-IV.1025.b.-3.).

57 HU-MNL-OL-E 148 - a - Fasc. 27. - No. 32. A kettőspecsét alatt expedált oklevél: HU-MNL-OL-P 584-A-1.

58 HU-MNL-OL-A 35-1615-736.

59 Róla: Fazekas I.: A Magyar Udvari Kancellária i. m. 474–476.

60 HU-MNL-OL-A 35-1621-292. Az expedált oklevél: HU-MNM-Udgy. 1972.5. ltsz., kiállítva a Nemzeti Múzeum „Magyarország története I. rész” c. állandó kiállításán. Leírását és a címerminiatúra reprodukcióját lásd Szvitek Róbert József: Címeres iratok a Magyar Nemzeti Múzeum Újkori dokumentumgyűjteményében. Folia historica. A Magyar Nemzeti Múzeum történeti évkönyve 26. (2010) 125–126.

61 HU-MNL-OL-A 35-1628-230. A könyv alakban, a 16. századi előzmények (Oláh Miklós 1558. április 17. [HU-MNL-OL-P 108-2et3.-K-163.], gersei Pethő János 1572. december 14. [HU-MNL-OL-P 644-2.-1.], medviai Suskovich Pál 1592. szeptember 5. [HU-MNL-OL-P 1881-1.-2.]) után talán utolsóként margó nélkül egész oldalt kitöltő, különböző magyar szentekkel ábrázolt címerferstménnyel expedált oklevél: HU-MNL-OL-R 64-1.-269.-a. Ugyanitt található egy szintén a kancellárián készült, Ferenczyff Lőrinc titkár által 1629. szeptember 30-án hitelesített, az eredetinelő lényegesen egyszerűbb címerferstménnyel ellátott, de mégis pergamen, könyv alakú másolat (HU-MNL-OL-R 64-1.-269.-b).

leírása készen rendelkezésre állt az átírandó oklevélszövegben (az oklevélben p. 10–11.). Jellegzetes módon a fogalmazványban nem szerepel az átírt régebbi oklevél szövege, hiszen azt nem kellett megfogalmazni, készen volt, ehelyett csak ráutaló jelleggel kiírták I. Ferdinánd nevét, a többi pedig elhagyták: *Ferdinandus etc. Nos itaque...* Ebből az következik, hogy az 1628. évi címerbővítő transsumptionalis megírásakor a kancellárián rendelkezésre állt vagy az eredeti 1564. évi oklevél, vagy annak egy hiteles másolata. A fogalmazvány mellett külön oldalon, más kézírással megtalálható egy rövid összefoglaló Bornemissza István katonai cselekedeteiről és királyi familiaritása, valamint postamestersége elnyeréséről,⁶² vélhetően egyrészt a kedvező döntés elősegítésére, másrészt mankóul a narratio megszövegezéséhez.

Telekesi Török Jánosnak az 1629. március 4-ről keltezett szintén nemességmegújításról és címerről, valamint (vas)szécsenyi, jánosházi és somlyói váraihoz tartozó birtokain gyakorolható pallosjogról szóló oklevelének fogalmazványában elsősorban a narratíóban látható sok javítás, itt az egész oldalt kihúzták és a margón újraírták.⁶³ Weinhard Schulitz⁶⁴ erdélyi fejedelmi orvos és diplomata, akinek egy öse V. Károly császártól már kapott birodalmi nemességet, 1630. január 12-én kapott magyar nemességet és címeradományt, aminek fogalmazványában szintén elsősorban az igen hosszadalmas címerleírásban láthatók a skrupulózus javítgatás nyomai.⁶⁵ Egy hiányzó kezdetű, Megyeri Zsigmond nevére szóló 1630. április 12-én keltezett fogalmazvány címer- és vélhetően nemességmegújításról szól, s a végére, a beszúrás helyét nem is jelölve odaírtak a margóra – talán mellékadományosnak – egy bizonyos Tamást és nővérét(?), brezniczói Maszlik Katalint.⁶⁶ A Schulitzhoz hasonlóan szintén már eleve birodalmi nemes Anton Steinacker von Saxenvaldt és fivérei, György Lajos és János György nemesítése és címerbővítése (1635. február 25.) az eddigiekhez hasonlóan Szikszay Mihály keze alól kerülhetett ki. Mintegy kétoldalas narratíójában sok javítás, átfogalmazás látható, sok gondot fordítottak a megfogalmazására, majd az utolsó két oldalon szinte javítás nélkül folytatódik a szöveg.⁶⁷

Ha jobban megnézzük, a fentiekben leírt fogalmazványok sem egyszerű címeres nemeslevelek minutái. A Gémes Ferencnek és a karomi Bornemissza Istvánnak szóló példányokon kívül mindegyik tegező formában (leginkább a *tibi fideli nostro* kezdettel) íródott, ami a 16. század harmadik harmadától már elsősorban a rangemelő, ünnepélyesebb oklevelekre jellemző. Gémes oklevelében majdnem egy egész oldalnyi, egyedi narratio szerepel, Bornemisszáéban pedig oklevél-átírásról és címerbővítésről is szó van. Szinte mindegyik

fogalmazvány nemességmegújításról szól, vagy explicite (a *denuo* kitétel alkalmazásával), vagy pedig közvetve, mint Dobszay esetében, aki hivatkozik korábbi nemességére, amelynek iratait azonban elvesztette, vagy mint a két német adományos, Schulitz és Steinacker, akik mindketten birodalmi nemesek voltak már. Majdnem mindegyikben egyedi narratiók vannak a tömeges címereslevél-adás korában oly gyakori *locorum et temporum varietate* megfogalmazás, minden konkrétumot nélkülöző formula helyett. Kettő könyv alakban lett kiállítva, ami drágább és ritkább is volt még egészen a 18. század közepéig. A telekesi Török-oklevélben pallosjogot is adományozott az uralkodó. Mindezt azért soroltam fel, hogy lássuk, hogy fent tárgyalt fogalmazványok sem a tipikus, egyszerű magyar nemesség- és címeradományozó oklevelekhez készültek, ami azt jelenti, hogy jóformán nem maradt fenn ilyen típusú minuta a kancelláriai reformot megelőző időszakból.

Tulajdonképpen egyedül a *Conceptus expeditionum* iratai között általam talált utolsó 1690 előtti armálisfogalmazvány tekinthető csak ilyennek: ezt Haas János óvári officialis⁶⁸ részére készítették 1648. október 29-i dátummal. Ez egy mindössze két oldalas, igen elnagyolt, sok betűt lenyelő kézírással íródott dokumentum, amelynek nem csak az intitula-tióját hagyták el, ahogy az szokásos volt, hanem az egész promulgatiót és inscriptiót is, és eleve csak a narratio *cum ... tum ...* kötőszó párral felvezetett két része közül a másodiktól kezdődik. A nemességadományozás formulájának is csak az első felét írták le, az *annuentes* szó utáni második, valóban teljesen formuláris részt kihagyták, egy *etc.* rövidítéssel helyettesítették. Innen rögtön a címerleírásra ugrik, amelyben szokatlan módon alig javít valamit, s ennek végével le is zárja a fogalmazványt, ami kiválóan mutatja, hogy az oklevél innen hátralévő szűk fele egyébként mennyire nem tartalmazott semmi egyéni információt. A dátumra persze szükség volt, ezt a szöveg többi részétől elkülönülve, a bal margóra írták fel igen vázlatos formában: *Datum in civitate nostra Vienna Austriae die 29 mensis octobris etc.* Az évet csak onnan tudjuk, hogy az első oldal tetejére ráírták (majd valamiért kihúzták) a teljes dátumot.⁶⁹

Összességében a címereslevelek leggyakrabban előforduló, új magyar nemességet és címert adományozó típusához való minuták szinte teljes hiánya még a kancellária iratanyagának igen alacsony százaléku fennmaradásának figyelembevételével is arra enged következtetni, hogy ilyenek nem is

62 HU-MNL-OL-A 35-1628-230. (fol. 157*)

63 HU-MNL-OL-A 35-1629-70. Az expediált oklevél: HU-MNL-OL-P 285-93.-15. Az adomány külön érdekessége, hogy ebben a király újraadományozta az 1618-ban kihalt enyingi Törökök bárói címerét a csak névrokon telekesi Törököknek – A Hunyadiak címereslevelei i. m. 219–220.

64 Róla bővebben: *Kármán Gábor*: Külföldi diplomaták Bethlen Gábor szolgálatában. In: Bethlen Gábor és Európa. Szerk. Kármán Gábor és Teszelszky, Kees. Bp. 2013. 162–165.

65 HU-MNL-OL-A 35-1630-12.

66 HU-MNL-OL-A 35-1630-118.

67 HU-MNL-OL-A 35-1635-58.

68 Talán azonos Johann Nikolaus Haas magyaróvári élelmesterrel. Az adatot köszönöm Fazekas Istvánnak. Johann Nikolaus Haas és utódai von Hochburg néven történt rangemeléseiről: *Erzstätt, Johann Kirnbauer von: Niederoesterreichischer Adel.* (J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch IV/4.) Nürnberg, 1909. 188. és *Csergheő, Géza von: Der Adel von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone.* (J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch IV/15.) Nürnberg, 1893. 238. Érdekes, hogy a valószínű azonosság ellenére a fogalmazványban egészen más címer leírása szerepel (vörös pajzsban kék harántpólya, alatta zöld hármasdomb három zöld levelű virággal[?], felette nyilat tartó nyúl; sisakdíszben bivalyszarvak közt a pajzsbeli nyúl), mint a Siebmachernél közölt későbbi bárói és grófi címerek, egyedül a szív-pajzs (mint általában a család ősi címere) vörös máza és zöld dombja stimmel, harántpólyának és nyúlnak semmi nyoma.

69 HU-MNL-OL-A 35-1648-430.

készültek, s ezeket a kancelláriai kiadmányokat – főként a 16. század végére végbement nagyfokú uniformizálódásuk révén – formulák, mintaszövegek alapján, egyedi fogalmazvány nélkül expediálták.

A tanulmányban hivatkozott fondok és állagok

AT-ÖNB-HAN	Österreichische Nationalbibliothek - Sammlung von Handschriften und alten Drucken
HU-EFK-Kt.	Egri Főegyházmegyei Könyvtár – Kézirattár
HU-EFSZK - Batthyány-gyűjtemény	Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár – Batthyány-gyűjtemény
HU-MNL-OL-A 35	Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár - Magyar kancelláriai levéltár - A Magyar Királyi Kancellária regisztratúrája - Conceptus expeditionum
HU-MNL-OL-A 129	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Magyar kancelláriai levéltár - Minutae Pragenses
HU-MNL-OL-DL	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Mohács előtti gyűjtemény - Diplomatikai Levéltár (Q szekció)
HU-MNL-OL-DF	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Mohács előtti gyűjtemény - Diplomatikai Fényképgyűjtemény (U szekció)
HU-MNL-OL-E 148	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Magyar kincstári levéltárak - Magyar Kamara Archívuma - Neoregistrata Acta
HU-MNL-OL-F 1	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Erdélyi országos kormányhatósági levéltárak - Gyulafehérvári káptalan országos levéltára - Erdélyi fejedelmi kancellária - Libri regii
HU-MNL-OL-I 7	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Bécsi levéltárakból kiszolgáltatott iratok - Staatsarchiv, Handschriften (Kollár)
HU-MNL-OL-P 108	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Magánlevéltárak - Esterházy család hercegi ágának levéltára - Repositorium
HU-MNL-OL-P 285	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Magánlevéltárak - Festetics család keszthelyi levéltára - Sallér család - Család által rendezett iratok
HU-MNL-OL-P 507	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Magánlevéltárak - Nádasdy család nádásdladányi levéltára
HU-MNL-OL-P 566	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Magánlevéltárak - Radvánszky család radványi levéltára
HU-MNL-OL-P 584	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Magánlevéltárak - Rakovszky család
HU-MNL-OL-P 644	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Magánlevéltárak - Sztáray család
HU-MNL-OL-P 702	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Magánlevéltárak - Wesselényi család
HU-MNL-OL-P 1313	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Magánlevéltárak - Batthyány család körmendi levéltára - Törzslevéltár

HU-MNL-OL-P 1341	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Magánlevéltárak - Batthyány család körmendi levéltára - Illésházy család
HU-MNL-OL-P 1881	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Magánlevéltárak - Teleki Andor hagyatéka
HU-MNL-OL-P 1899	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Magánlevéltárak - Forgách család - Forgách család gimesi ága - Rokon és idegen családok jelzeteletlen iratai
HU-MNL-OL-R 64	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - 1526 utáni gyűjtemény - Hazai címereslevelek és nemesi iratok
HU-MNL-OL-U 31	Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár - Fényképgyűjtemény - Újkori fényképgyűjtemény - Pannonhalmi főapátsági levéltár - Erdődy család vépi levéltára
HU-MNL-BAZML-XV.78.	Magyar Nemzeti Levéltár - Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltár - Gyűjtemények - Borsod vármegye levéltárában kezelt címeres nemeslevelek levéltári gyűjteménye
HU-MNL-BAZML-XV.79.	Magyar Nemzeti Levéltár - Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltár - Gyűjtemények - Zemplén vármegye levéltárában kezelt címeres nemeslevelek levéltári gyűjteménye
HU-MNL-CSML-KL-XV.14.b.	Magyar Nemzeti Levéltár - Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltár - Központi Levéltár - Gyűjtemények - Címeres nemeslevelek levéltári gyűjteménye
HU-MNL-GYMSMSL-IV.1025.b.	Magyar Nemzeti Levéltár - Győr-Moson-Sopron Vármegye Soproni Levéltára - Megyei törvényhatóságok, szabad királyi városok és törvényhatósági jogú városok - Soproni nemesekre vonatkozó iratok levéltári gyűjteménye - Varia Litterae Armales et diversa Testimonia (Oe XLIV. et TT.)
HU-MNL-HML-IV.1.f.	Magyar Nemzeti Levéltár - Heves Vármegyei Levéltár - Megyei törvényhatóságok, szabad királyi városok és törvényhatósági jogú városok - Heves és Külső-Szolnok vármegye nemesi közgyűlésének jegyzőkönyvei és iratai - Nemességvizsgálati iratok
HU-MNL-SML-XV.22.	Magyar Nemzeti Levéltár - Somogy Vármegyei Levéltár - Gyűjtemények - Mohács utáni oklevelek és magánszemélyek diplomáinak gyűjteménye
HU-MNL-VeML-XII.1.c.	Magyar Nemzeti Levéltár - Veszprém Vármegyei Levéltár - Egyházi szervek - A veszprémi káptalan hiteleshelyi levéltára - Armales, donationales
HU-MNM-Udgy.	Magyar Nemzeti Múzeum - Újkori dokumentumgyűjtemény
HU-OSZKK	Országos Széchényi Könyvtár - Kézirattár
HU-PFL - Erdődy család vépi levéltára	Pannonhalmi Főapátsági Levéltár - Erdődy család vépi levéltára
SK-SNA - Esterházy (cseklészi)	Slovenský národný archív - Rod Esterhazy čekliska vetve (Az Eszterházy család cseklészi ágának levéltára)
SK-SNA - Esterházy (cseszneki)	Slovenský národný archív - Csesznecka línia rodu Esterházy (Az Eszterházy család cseszneki ágának levéltára)

I. FÜGGELÉK

A radványi formuláskönyv kancelláriai vonatkozású első részének tartalomjegyzéke

Ssz.	Oldalszám	Cím	Adományozó/Kiadó	Adományos/ címzett/érintett	Dátum
-	p. 1–12.	Címtár I.	-	-	1574–1575
-	p. 13–36.	Címtár II.	-	-	1574–1575
1.	p. 37–41.	<i>Arma et insignia atque in ducem creatio Emerici de Peren</i>	I. Miksa német-római császár	Perényi Imre	1527.09.07. (recte: 1517.09.27.) ¹
2.	p. 41–42.	<i>Regales quibus divus quondam Ferdinandus imperator ipso in aliis occupato serenissimum principem Maximilianum Bohemiae regem, filium suum ad status regni Hungariae pro celebranda dieta generali expediverat</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Miksa fhg.	1554.08.11.
3.	p. 43.	<i>Salvus conductus ad imperatorem Turcarum</i>	Miksa cseh kir.	Cherneký Gáspár	1555.10.01.
4.	p. 43–46.	<i>Arma Joanni quondam Listhio cum nobilitate collata</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Liszthy János	1554.02.01.
5.	p. 46–48.	<i>Instructio Georgio Thwry super capitaneatu arcis Palotha data</i>	Miksa m. kir.	Thury György	1558.05.08.
6.	p. 49.	<i>Seneca: De vita aulica (vers)</i>	-	-	-
7.	p. 49–50.	<i>Philippus Beroaldus Italus ad cancellariae membra (vers)</i>	-	-	-
8.	p. 50.	<i>Idem de cancellario (vers)</i>	-	-	-
9.	p. 51.	<i>Salvanguardia ex cancellaria imperiali</i>	-	-	1566.08.31.
10.	p. 51–53.	<i>Formula creationis equitis aurati ex eadem cancellaria imperiali</i>	-	-	-
11.	p. 54–55.	<i>Insignia cum eleganti declaratione</i>	I. Ferdinánd m. kir.	soproni Kövér Márton	- [1554.09.25.] ²
12.	p. 55–56.	<i>Preceptoría super assumptione et discussione causae</i>	Miksa m. kir.	Szabó Simon	1562.05.23.
13.	p. 56–57.	<i>Novum iudicium in bona forma</i>	Miksa m. kir.	-	1562.07.05.
14.	p. 57–58.	<i>Attestatoria</i>	I. Ferdinánd m. kir.	-	-
15.	p. 58–59.	<i>Praeceptoría ad civitatem liberam super non observato mandato</i>	Miksa m. kir.	Selmezbánya	1562.07.24.
16.	p. 59–61.	<i>Gratia Georgii Bebeek</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Bebek György	1557.09.04.
17.	p. 61–62.	<i>Donatio bonorum mobilium</i>	Miksa m. kir.	Zay Ferenc kassai kapitány	1562.04.08.
18.	p. 62–63.	<i>Praefectio filiae in masculinum haeredem</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Erdődy Péter leánya, Anna	-
19.	p. 63.	<i>Forma iuramenti cum aliquis creatur in Ungarum</i>	Petrus ab Arco	-	-
20.	p. 63.	<i>Nota in preceptor[?] super adeptis alicui bonis</i>	-	-	-
21.	p. 64.	<i>Nobilitatio cum exemptione domus</i>	I. Ferdinánd m. kir.	-	-
22.	p. 65–66.	<i>Exemptio et nobilitatio domus in bonis episcopatus alicuius sitae</i>	I. Ferdinánd m. kir.	egri alprovisor	-
23.	p. 66–67.	<i>Donatio per notam infidelitatis</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Panka Péter kassai alkaptány	-
24.	p. 67–68.	<i>Donatio pignoris per notam infidelitatis</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Bánffy László	1561
25.	p. 68.	<i>Donatio per notam incestus</i>	-	-	-
26.	p. 68.	<i>Per occultationem iurium regalium</i>	-	-	-
27.	p. 68–69.	<i>Donatio praepositurae</i>	I. Ferdinánd m. kir.	-	-
28.	p. 69–70.	<i>Donatio episcopatus</i>	I. Ferdinánd m. kir.	-	-
29.	p. 71–72.	<i>Donatio honoris comitatus</i>	I. Ferdinánd m. kir.	homonnai Drugeth István és Miklós	-
30.	p. 72–73.	<i>Nova donatio cum iure regio</i>	-	-	-
31.	p. 73.	<i>Collatio honoris magistratus curiae</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Dessewffy János	1554.06.01.
32.	p. 74.	<i>Collatio honoris magistratus dapiferorum</i>	I. Ferdinánd m. kir.	alsóindvai Bánffy István	-

1 Az oklevél hibás dátummal szerepel a formulariumban. Rosszul kötötték be az első lapot, a helyes olvasási sorrend: p. 38-37-39-40-41.

2 A dátumot az eredeti oklevélből ismerjük: HU-MNL-GyMSMSL-IV.1025.b.-3.

Sz.	Oldalszám	Cím	Adományozó/Kiadó	Adományos/ címzett/érintett	Dátum
33.	p. 74–75.	<i>Collatio honoris magistri agazonum</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Tahy Ferenc	-
34.	p. 75.	<i>Translatio ab officio magistratus tavernicorum ad honorem officii magistratus curiae regiae</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Báthori András	1554.06.01.
35.	p. 75–77.	<i>Cum iusti cum praeterea</i>	I. Ferdinánd m. kir.	mindenkinek	-
36.	p. 77–78.	<i>Arestum ad eiusmodi personam sonans, pro quo aliquis fideiusserit creditori eius ad certum terminum, neque ipse ad terminum praefixum soluens fideiussor satisfacere coactus fuerit neque ipse fideiussor extra aresti formam et modum quicumque ab eo extricare potuerit</i>	Miksa m. kir.	-	-
37.	p. 78–79.	<i>Arestum eius, qui cum debito aliquali in ditionem Turcicam effugiens, iure conveniri non potest</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Starkenhofffer Mihály, és adósa, Kántor Dénes	-
38.	p. 79–80.	<i>Collatio praepositurae Scepusiensis</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Bornemissza Gergely	-
39.	p. 80–81.	<i>Mandatum generale ut debita exigere volenti in regno requisiti sint auxilio etc.</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Konrad Mayer civis Augustensis	-
40.	p. 81–83.	<i>Collatio abbatiae pro Jesuitis Joanne Listhio autore</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Nagyszombat	1561.01.01.
41.	p. 83–84.	<i>Cum iusti in simplici forma</i>	Miksa m. kir.	Bódy Ferenc és Pál debreceni lakosok	-
42.	p. 84–85.	<i>Tutoria</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Horváth Márk szigeti kapitány	1561.09.14.
43.	p. 85–87.	<i>Confirmatio testamenti</i>	Miksa m. kir.	Pálóczi Horváth Borbála	1567.10.03.
44.	p. 88.	<i>Collatio aulicatus</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Rakovszky György	1558.11.22.
45.	p. 88–89.	<i>Spectabili et magnifico domino Arzlanbegho zanchiako Nandoralbensi et de Zendrew, nunc Budae vicegerenti (missilis)</i>	Oláh Miklós	Arszlán bég, nándorfehérvári és szendrői, most budai vicegerens	1564.08.16.
46.	p. 89–90.	<i>Ad Stephanum comitem Scepusiensem (missilis)</i>	I. Mátyás m. kir.	Szapolyai István szepesi ispán	1480.03.06. ³
47.	p. 90–91.	<i>Regales promittendis equitibus Hungaris ad coronationem Bohemicam</i>	Miksa m. kir.	Oláh Miklós	1562.07.14.
48.	p. 92.	<i>Donatio libertatis per archiepiscopum colonis suis</i>	Várday Pál	udvardi jobbágyok	-
49.	p. 93.	<i>Praeceptorium reambulationis metarum</i>	I. Ferdinánd m. kir.	-	-
50.	p. 94.	<i>Exemplum armorum collationis cum optima ac perbrevis declaratione, autor Joannes Zaskowskius</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Palaticz Lukács deák	-
51.	p. 94–95.	<i>Exemptio exustorum ad tempos</i>	Miksa m. kir.	Szatmár város	-
52.	p. 96.	<i>Praeceptorium ut coloni detenti pro arestatione seu ademptione vini (propter transgressionem thelonei) ipsius detrientis(?), dimittantur</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Georg Hartmann a Lichtenstein	-
53.	p. 96–97.	<i>Commissio causae</i>	Miksa m. kir.	Homonnay Györgyné Tárcsai Anna és Kékedy Gáspár	-
54.	p. 97–98.	<i>Attestatoria</i>	Miksa cseh kir.	Imbster Ferenc	1561.10.29.
55.	p. 98–100.	<i>Gratia super vulneratione nobilis, ex qua in notam infidelitatis aliquis incidisset</i>	V. Károly nrncs.	Hosszúmezei György	-
56.	p. 100.	<i>Commissio causae extra seriem</i>	Miksa m. kir.	Bácskay Miklós	-
57.	p. 101–102.	<i>Donatio unius domus communitati civium pro domo senatoria</i>	Miksa római és cseh kir.	(Máramaros)Sziget	1563.03.28.
58.	p. 102–103.	<i>Divisionalis</i>	Miksa m. kir.	Varjassy Boldizsárné Heringhy Sára	-
59.	p. 103–104.	<i>Privilegium oppidi Kisvarda copia</i>	Miksa cseh kir.	Kisvárdai Várday Mihály	1559.06.23.
60.	p. 104–105.	<i>Privilegium Michaelis Warday super exemptione praescriptorum suorum bonorum</i>	Miksa cseh kir.	kisvárdai Várday Mihály	-

Ssz.	Oldalszám	Cím	Adományozó/Kiadó	Adományos/ címzett/érintett	Dátum
61.	p. 105–106.	<i>Confirmatio seu transsumptum literarum privilegialium civitatis Bartphensis super dealbatione telae emanatarum</i>	Miksa m. kir.	Bártfa város	1568.05.28.
62.	p. 106–107.	<i>Annuentia fortificationis</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Mátyás	-
63.	p. 107–108.	<i>Collatio auctoritatis locumtenentiae regni Hungariae</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Várdy Pál	1544.12.29.
64.	p. 108–110.	<i>Arma cum nobilitatione ob scelus militare collata cum pulcro proemio ac optima declaratione facti</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Mácsay Miklós (Machiay)	-
65.	p. 110.	<i>Assecuratio libere veniendi ad commissarios</i>	I. Ferdinánd m. kir.	palonai Magyar Bálint	-
66.	p. 110–111.	<i>Salvus conductus in Italiam</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Szegedi Pál szepesi kanonok	1562.12.15.
67.	p. 111–112.	<i>Praesentatio episcoporum electorum ad papam pro confirmatione</i>	I. Ferdinánd m. kir.	IV. Pius pápa	1564.01.12.
68.	p. 113–114.	<i>Commendaticiae ad cardinalem Moronum pro episcopis ex cancellaria imperiali sic expeditae scribuntur in folio continue</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Giovanni Morone bíboros	1564.01.13.
69.	p. 114.	<i>Commendatio mandativa pro iisdem ad oratorem caesareum in curia papali existentem</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Prosperus comes de Arco	-
70.	p. 114–115.	<i>Donatio duarum parcium birsagiorum iudiciariorum</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Kastelánffy Kristóf, Oláh Miklós szolgálja	1558.07.08.
71.	p. 115–116.	<i>Gratia expectativa conferendorum bonorum</i>	I. Ferdinánd m. kir.	névtelen várnagy	-
72.	p. 116–118.	<i>Brachium seculare</i>	I. Ferdinánd m. kir.	-	-
73.	p. 118–119.	<i>Annuentia vadi</i>	I. Ferdinánd m. kir.	-	-
74.	p. 119–120.	<i>Annuentia super libera dispositione bonorum</i>	I. Ferdinánd m. kir.	-	-
75.	p. 120–121.	<i>Praefectio filiarum magnifici quondam Michaelis Praeny in masculinum haeredem</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Perényi Erzsébet és Borbála	1558.09.10.
76.	p. 121–123.	<i>Donatio praepositurae Thurociensis Antonio Verancio</i>	I. Ferdinánd m. kir.	Verancsics Antal	1563
77.	p. 123–124.	<i>Mandatum generale pro exhibenda sacra Eucharistia sub utraque specie</i>	Miksa m. kir.	Esztergomi egyházmegye	-
78.	p. 124–127.	<i>Arma Budensium cum patibulare</i>	I. János m. kir.	Buda város	- [1533.03.25.]

II. FÜGGELÉK

Címereslevelek szövegei az ismert kancelláriai formulariumokban

Ssz.	Formularium	Oldalszám	Adományozó	Adományos/Tárgy	Dátum	Publikáció
1.	Oláh-formularium ¹	fol. 56 ^v	II. Ulászló	Szeremlényi Ferenc királyi titkár és gyulafehérvári prépost	1510	<i>Décsényi Gy.</i> : II. Ulászló korabeli címeres-levelek i. m. 61–62.
2.	Oláh-formularium	fol. 72 ^{r-v}	II. Ulászló	Nagybesenyői István pohárnok, általa Máté és Imre	1514.03.19.	Uo. 63.
3.	Oláh-formularium	fol. 82 ^r	II. Ulászló	Podmaniczky János	1502-1506	Uo. 58–59.
4.	Oláh-formularium	fol. 94 ^v	II. Ulászló	a velencei köztársaság követe	1500 k.	Uo. 63–65.
5.	Oláh-formularium	fol. 99 ^r	II. Ulászló	János írnok és familiáris, Bonfini másolója	-	Uo. 62–63.
6.	Oláh-formularium	fol. 117 ^r	II. Ulászló	Kassa város	[1502.12.08.]	Uo. 65–66.
7.	Oláh-formularium	fol. 125 ^r	II. Ulászló	Gosztonyi János váci püspök	1507-1508	Uo. 59–61.
8.	Oláh-formularium	fol. 129 ^r	II. Ulászló	ismeretlen	-	Uo. 65.
9.	Istvánffy-stylionarium ²	fol. 2 ^{r-v}	I. János	Márton visegrádi várnagy	-	
10.	Istvánffy-stylionarium	fol. 2 ^v –3 ^r	I. János	Barcsay Pál	-	<i>Iványi B.</i> : Középkori címereslevelek i. m. 25.
11.	Istvánffy-stylionarium	fol. 3 ^v –4 ^r	I. János	Eperjessy Benedek	-	<i>Iványi B.</i> : Az Istvánffy-stylionarium i. m. 34.

1 HU-MNL-OL-DF 282621.

2 HU-EFK-Kt.-Y.IV.55.

Sz.	Formularium	Oldalszám	Adományozó	Adományos/Tárgy	Dátum	Publikáció
12.	Istvánffy-stylianarium	fol. 4 ^r -5 ^r	I. János	Ferenc zniói praefectus	-	Uo. 35.
13.	Istvánffy-stylianarium	fol. 5 ^r -5 ^v	I. János	László	-	<i>Iványi B.</i> : Középkori címereslevelek i. m. 26.
14.	Istvánffy-stylianarium	fol. 5 ^v -6 ^v	I. János	Deák Márton budai polgár	-	
15.	Istvánffy-stylianarium	fol. 6 ^v -7 ^r	I. János	Zilahi István	-	<i>Iványi B.</i> : Az Istvánffy-stylianarium i. m. 35.
16.	Istvánffy-stylianarium	fol. 7 ^v	?	ismeretlen	-	
17.	Istvánffy-stylianarium	fol. 7 ^v -8 ^r	I. Mátyás	ismeretlen kancelláriai jegyző	1489.02.20.	A Hunyadiak címereslevelei i. m. No. XLIII.
18.	Istvánffy-stylianarium	fol. 8 ^v -10 ^r	I. János	Buda város	1533.03.25.	
19.	Istvánffy-stylianarium	fol. 10 ^v -11 ^r	II. Lajos	Kisserjéni Ferenc alkincstárnok	1518(?)	<i>Iványi B.</i> : Középkori címereslevelek i. m. 24-25.
20.	Istvánffy-stylianarium	fol. 12 ^v -12 ^v	I. János	Bereky (recte: Bereckfi) Mihály királyi főszakács	-	<i>Iványi B.</i> : Az Istvánffy-stylianarium i. m. 35.; <i>Oborni Teréz</i> : János király szakácsa, Bereckfi Mihály. In: Bagi Dániel – Barabás Gábor – Fedele Tamás – Kiss Gergely (szerk.): <i>Ruscia – Hungaria – Europa. Ünnepi kötet Font Márta professzor asszony 70. születésnapjára.</i> Pécs, 2022. 409–410.
21.	Istvánffy-stylianarium	fol. 12 ^v -13 ^r	I. János	Eölvéd Menyhért királyi titkár	-	Uo. 35–36.
22.	Istvánffy-stylianarium	fol. 58 ^r -58 ^v	I. Mátyás	ismeretlen kancelláriai jegyző	-	
23.	Istvánffy-stylianarium	fol. 116 ^r -122 ^r	I. Ferdinánd	Oláh Miklós	1548.11.23.	
24.	Istvánffy-stylianarium	fol. 129 ^r -131 ^r	I. Ferdinánd	Menchinus Illicinus Péter szenttamási prépost, esztergomi kanonok	1562.08.03.	
25.	Liszthy Sebestyén formulariuma ³	No. 28. (fol. 18 ^r -20 ^v)	V. László	Hunyadi János grófi diplomája (nem teljes szöveg)	-	nem azonos az 1453. évi címerbővítő diplomával
26.	Liszthy Sebestyén formulariuma	No. 36. (fol. 23 ^r)	I. Ferdinánd	Nagyszében (pecsét és vörös pecsétviasz használata)	1533.04.08.	
27.	Liszthy Sebestyén formulariuma	No. 56. (fol. 35 ^v)	II. Ulászló	Antonio Bonfini	1492.10.10.	<i>Tóth László</i> : <i>Analecta Bonfiniana.</i> Turul 43. (1929) 49–50.
28.	Liszthy Sebestyén formulariuma	No. 56. (fol. 36 ^r)	-	Kassa város	[1502.12.08.]	
29.	Liszthy Sebestyén formulariuma	No. 76. (fol. 49 ^v -50 ^v)	I. Ferdinánd	Lőcse város címermegújítása	1550	
30.	Liszthy Sebestyén formulariuma	No. 77. (fol. 51 ^{r-v})	I. Ferdinánd	kunok nemesítése címeradománnyal	1552.03.20.	
31.	Liszthy Sebestyén formulariuma	No. 89. (fol. 61-65 ^v)	I. Ferdinánd	Oláh Miklós	1548.11.23.	
32.	Liszthy Sebestyén formulariuma	No. 114. (fol. 81 ^{r-v})	I. Ferdinánd	Liszthy János	1554.02.01.	
33.	Liszthy Sebestyén formulariuma	No. 125. (fol. 91 ^r)	I. Ferdinánd	kövesdi Kispál Tamás	1560	
34.	Liszthy Sebestyén formulariuma	No. 134. (fol. 101 ^v)	I. Ferdinánd	Kálnásy Ferenc	1560.02.14.	
35.	Formularius liber ⁴	No. 1. (fol. 1 ^r)	I. Ferdinánd	Liszthy János	1554.02.01.	
36.	Formularius liber	No. 29. (fol. 13 ^v)	-	névtelen armálisformula házmentesítéssel	-	
37.	Formularius liber	No. 33. (fol. 16 ^r)	-	névtelen formula városi címereslevél megújításáról	-	

3 Eredeti: AT-ÖNB-HAN-Cod. 8471. 18. századi másolata: HU-MNL-OL-I 7-38.

4 HU-EFSZK - Batthyány-gyűjtemény - Cat.V.Tit.II.a.

Sz.	Formularium	Oldalszám	Adományozó	Adományos/Tárgy	Dátum	Publikáció
38.	Formularius liber	No. 35. (fol. 17 ^v)	-	névtelen formula magyar nemességről (incolatus regni)	-	
39.	Formularius liber	No. 39. (fol. 19 ^v)	I. Miksa német-római császár	Perényi Imre hercegi diplomája	1517.09.27.	
40.	Formularius liber	No. 55. (fol. 30 ^v)	-	armálisformula eleje	-	
41.	Formularius liber	No. 59. (fol. 32 ^v)	-	névtelen armálisformula	-	
42.	Formularius liber	No. 68. (fol. 38 ^r)	-	Oláh Miklós által kiállított névtelen armálisformula nemességmegújításról	-	
43.	Formularius liber	No. 69. (fol. 39 ^r)	-	Draskovich György jászói prépost, kancelláriai titkár	-	
44.	Formularius liber	No. 76. (fol. 46 ^v)	I. Ferdinánd	Skalich (Schalyth) Pál udvari pap címerbővítése	-	
45.	Formularius liber	No. 77. (fol. 48 ^r)	-	váradai polgár fivérek címereslevele házmentesítéssel	-	
46.	Formularius liber	No. 78. (fol. 48 ^v)	I. Ferdinánd	sárdi Lőcse István és Péter	-	
47.	Formularius liber	No. 79. (fol. 49 ^r)	-	Rauch Farkas, Oláh Miklós kamarása	-	
48.	Formularius liber	No. 80. (fol. 50 ^r)	-	Olgvai György, a kisebb kancellária pecsétőre	-	
49.	Formularius liber	No. 81. (fol. 51 ^r)	-	Horváth Mihály	-	
50.	Formularius liber	No. 82. (fol. 52 ^r)	-	névtelen armálisformula	-	
51.	Formularius liber	No. 83. (fol. 53 ^r)	-	névtelen armálisformula	-	
52.	Formularius liber	No. 151. (fol. 85 ^r)	I. Ferdinánd	Nagyszeben (pecsét és vörös pecsétviasz használata)	1533.04.08.	
53.	Formularius liber	No. 191. (fol. 106 ^v)	-	névtelen armálisformula érdemek felsorolásával	-	
54.	Formularius liber	No. 207. (fol. 205 ^v -209 ^v)	V. László	Hunyadi János grófi diplomája	1450	
55.	Formularius liber	No. 276. (fol. 703 ^r)	I. János	egyszerű névtelen armálisformula	-	
56.	Formularius liber	No. 277. (fol. 703)	I. János	Márton visegrádi várnagy	-	
57.	Formularius liber	No. 278. (fol. 704 ^v)	I. János	Barcsay Pál	-	
58.	Formularius liber	No. 279. (fol. 705 ^v)	I. János	Eperjessy Benedek	-	
59.	Formularius liber	No. 280. (fol. 706 ^r)	I. János	Ferenc zniói várnagy	-	
60.	Formularius liber	No. 281. (fol. 707 ^r)	I. János	László	-	
61.	Formularius liber	No. 282. (fol. 707 ^r)	I. János	Deák Márton budai polgár	-	
62.	Formularius liber	No. 283. (fol. 708 ^v)	I. János	névtelen armálisformula házmentesítéssel	-	
63.	Formularius liber	No. 284. (fol. 800 ^r)	-	névtelen armálisformula	-	
64.	Formularius liber	No. 285. (fol. 800 ^v)	I. Mátyás	névtelen armálisformula házmentesítéssel	1489.02.20.	
65.	Formularius liber	No. 286. (fol. 801 ^r)	I. János	Buda város	1533.03.25.	
66.	Formularius liber	No. 287. (fol. 802 ^r)	II. Lajos	Kisserjéni Ferenc alkincstárnok	-	

Sz.	Formularium	Oldalszám	Adományozó	Adományos/Tárgy	Dátum	Publikáció
67.	Formularius liber	No. 288. (fol. 805 ^r)	I. János	Bereky (recte: Bereckfi) Mihály királyi főszakács	-	
68.	Formularius liber	No. 289. (fol. 805 ^v)	I. János	Eölvédy Menyhért királyi titkár	-	
69.	Formularius liber	No. 290. (fol. 807 ^r)	I. Ferdinánd	Thelekessy Imre kassai kapitány	-	
70.	Formularius liber	No. 292. (fol. 901 ^v)	I. Ferdinánd	Pasztorovich János	1560.07.28.	
71.	Formularius liber	No. 293. (fol. 903 ^r)	I. Ferdinánd	Zay Ferenc bárói diplomája	1560.06.01.	
72.	Formularius liber	No. 295. (fol. 905 ^r)	-	armálisformula eleje	-	
73.	Formularius liber	No. 296. (fol. 905 ^r)	I. Ferdinánd	Zrínyi Miklós címerbővítése Ernuszt János címerével	-	
74.	Formularius liber	No. 319. (fol. 933 ^r)	II. Ulászló	névtelen armálisformula	-	
75.	Formularius liber	No. 352. (fol. 967 ^r)	német-római császár	névtelen birodalmi aransarkantyús lovagi és nemesítő oklevélformula	-	
76.	Illésházy-formularium ⁵	fol. 7 ^r	Miksa	névtelen armálisformula (arenga)	-	
77.	Illésházy-formularium	fol. 7 ^r	Miksa	névtelen armálisformula (arenga)	-	
78.	Illésházy-formularium	fol. 7 ^r	Miksa	névtelen armálisformula (arenga)	-	
79.	Illésházy-formularium	fol. 7 ^v	Miksa	névtelen armálisformula (arenga)	-	
80.	Illésházy-formularium	fol. 7 ^v	Miksa	névtelen armálisformula (arenga)	-	
81.	Illésházy-formularium	fol. 7 ^v -8 ^r	Miksa	névtelen armálisformula (arenga)	-	
82.	Illésházy-formularium	fol. 8 ^r	Miksa	névtelen armálisformula (arenga)	-	
83.	Illésházy-formularium	fol. 8 ^v	Miksa	névtelen armálisformula (arenga)	-	
84.	Illésházy-formularium	fol. 8 ^v	Miksa	névtelen armálisformula (arenga)	-	
85.	Illésházy-formularium	fol. 8 ^v	Miksa	névtelen armálisformula (arenga)	-	
86.	Illésházy-formularium	fol. 8 ^v	Miksa	névtelen armálisformula (arenga)	-	
87.	Illésházy-formularium	fol. 9 ^v	Miksa	bedeghi Nyáry család bárói diplomája	1572.12.19.	
88.	Illésházy-formularium	fol. 9 ^v -10 ^r	Miksa	ismeretlen személynek átírja és megerősíti Benedek nevű öse II. Lajostól kapott címeres nemeslevelét, illetve sisakdísszel kibővíti ezt a címet	-	
89.	Illésházy-formularium	fol. 10 ^v -11 ^v	Miksa	Végh (Weegh) János gömöri polgár		
90.	Illésházy-formularium	fol. 77 ^r	I. Ferdinánd	Nagyszében (pecsét és vörös pecsétviasz használata)	-	
91.	Illésházy-formularium	fol. 86 ^r -88 ^v	V. László	Hunyadi János grófi diplomája	1448	
92.	Illésházy-formularium	fol. 90 ^v	I. Ferdinánd	ruszkai Dobó István bárói és erdélyi vajdai oklevele	1553.05.26.	
93.	Illésházy-formularium	fol. 90 ^v -91 ^v	I. Ferdinánd	gersei Pethó János bárói diplomája	[1572.11.14.]	
94.	Illésházy-formularium	fol. 91 ^v -92 ^v	német-római császár	névtelen birodalmi aransarkantyús lovagi és nemesítő oklevélformula	-	
95.	Illésházy-formularium	fol. 93 ^v	I. Ferdinánd	névtelen nemesítő és honosító oklevélformula	-	
96.	Illésházy-formularium	fol. 94 ^r -95 ^v	I. Ferdinánd	Draskovich György kalocsai érsek, zágrábi püspök	-	
97.	Illésházy-formularium	fol. 95 ^v -96 ^v	Miksa	névtelen armálisszöveg	-	
98.	Illésházy-formularium	fol. 96 ^v -97 ^r	Miksa	névtelen armálisformula (arenga)	-	
99.	Illésházy-formularium	fol. 97 ^r -v	I. Ferdinánd	Palatich Lukács deák	-	
100.	Illésházy-formularium	fol. 97 ^v -98 ^r	I. Ferdinánd	névtelen armálisszöveg	-	
101.	Illésházy-formularium	fol. 98 ^r -100 ^r	I. Miksa nr.cs.	Perényi Imre hercegi diplomája	1517.09.27.	
102.	Illésházy-formularium	fol. 100 ^r -101 ^r	Miksa	Maczko György, a sempce-i vár provisor a nemességmegújító és címeradományozó oklevele	1569.04.06.	
103.	Illésházy-formularium	fol. 118 ^r	II. Lajos	névtelen armálisformula (arenga)	-	

Sz.	Formularium	Oldalszám	Adományozó	Adományos/Tárgy	Dátum	Publikáció
104.	Illésházy-formularium	fol. 141 ^r -142 ^v	Rudolf	a raguzai Joannes Marcus Logmagia	1604.11.20.	
105.	Illésházy-formularium	fol. 142 ^v -144 ^r	Rudolf	névtelen armálisszöveg	1605-1606 körül	
106.	Illésházy-formularium	fol. 144 ^r -145 ^r	Rudolf	mehkert-i Milkovitt János	1606.01.20	
107.	Illésházy-formularium	fol. 145 ^v -148 ^r	Rudolf	Thurzó György grófi diplomája	1606	
108.	Illésházy-formularium	fol. 148 ^{r-v}	Rudolf	giletinczi Ostrosith András és István bárói diplomája	1606.06.28.	
109.	Illésházy-formularium	fol. 170 ^v -171 ^r	Rudolf	orbovai Jakusith András bárói diplomája	-	
110.	Illésházy-formularium	fol. 171 ^r	-	névtelen armálisformula (arenga)	-	
111.	Illésházy-formularium	fol. 174 ^r -175 ^r	I. János	szentgyörgyvölgyi Bakách Sandrin	1532.06.11.	
112.	Szecsődy-formularium ⁶	fol. 8 ^v	Rudolf	Szecsődy Gergely (csak intitlatio és salutatio)	1590	
113.	Szecsődy-formularium	fol. 15 ^r -16 ^v	német-római császár	névtelen birodalmi aranysarkantyús lovagi és nemesítő oklevélformula	-	
114.	Szecsődy-formularium	fol. 22 ^v -23 ^r	I. Ferdinánd	ruszkai Dobó István bárói és erdélyi vajdai oklevele	1553.05.26.	
115.	Szecsődy-formularium	fol. 26 ^{r-v}	II. Lajos	névtelen armálisformula (arenga)	-	
116.	Szecsődy-formularium	fol. 32 ^r	I. Ferdinánd	névtelen armálisformula (csonka)	-	
117.	Szecsődy-formularium	fol. 119 ^v -120 ^v	Miksa	Maczko György, a sempcze-i vár provisor a nemességmegújító és címeradományozó oklevele	1569.04.06.	
118.	Szecsődy-formularium	fol. 120 ^v -121 ^r	Miksa	névtelen armálisformula (részleges)	-	
119.	Szecsődy-formularium	fol. 121 ^{r-v}	Miksa	névtelen armálisformula (részleges)	-	
120.	Szecsődy-formularium	fol. 121 ^v	Miksa	névtelen armálisformula (részleges)	-	
121.	Szecsődy-formularium	fol. 127 ^r	-	névtelen címerkérő folyamodványformula	-	
122.	Szecsődy-formularium	fol. 127 ^{r-v}	-	névtelen címerkérő folyamodványformula (nemességmegújítás)	-	
123.	Kralovicz-formularium ⁷	nyomatott fol. 338 ^r	-	névtelen címerkérő folyamodványformula, alternatív szövegváltozattal		
124.	Kralovicz-formularium	nyomatott fol. 340 ^r	-	Ferber György (és fia, György, és második felesége, Schrembrer Anna) címerkérő folyamodványa		
125.	Radványi formuláskönyv ⁸	pag. 37-41.	I. Miksa	Perényi Imre birodalmi hercegi diplomája	1527.09.07. (recte: 1517.09.27.)	
126.	Radványi formuláskönyv	pag. 43-46.	Miksa	Liszthy János nemesség- és címeradományozó oklevele	1554.02.01.	
127.	Radványi formuláskönyv	pag. 64.	I. Ferdinánd	névtelen, sablonos nemesség- és házmentességadomány	-	
128.	Radványi formuláskönyv	pag. 94.	I. Ferdinánd	Palaticz Lukács deák címeradományozó oklevele	-	
129.	Radványi formuláskönyv	pag. 108-110.	I. Ferdinánd	Mácsay Miklós (Machiay)	-	
130.	Radványi formuláskönyv	pag. 124-127.	I. János	Buda város	- [1533.03.25.]	

6 HU-OSZKK - Fol. lat. 3701.

7 HU-OSZKK - Fol. lat. 4143.

8 HU-MNL-OL-P 566-1.-III.-LXXXVIII.